

ANTREPRENORIIAT ȘI POZIȚII DE DECIZIE

în sectorul **T**ehnologiei
Informației și **C**omunicațiilor (TIC)

Cuprins

GLOSAR.....	3
DEFINIȚII	5
REFERINȚE METODOLOGICE, SURSE DE DATE	8
I. Introducere	9
I. Rolul sectorului TIC pentru economia națională	11
II. Femeile și bărbații în afacerile din sectorul TIC.....	13
2.1. <i>Egalitatea de gen în activitatea de antreprenariat în sectorul TIC</i>	13
2.2. <i>Caracteristici sociale și demografice ale antreprenorilor din sectorul TIC</i>	16
2.3. <i>Ocuparea și nivelul remunerării în companiile din sectorul TIC: abordări ale femeilor-antreprenoare și bărbaților-antreprenori</i>	22
2.4. <i>Performanța întreprinderilor din sectorul TIC</i>	25
III. Oportunități antreprenoriale pentru femei și bărbați în sectorul TIC	29
IV. Limitări și bariere în calea antreprenoriatului în sectorul TIC pentru femei și bărbați.....	32
V. Concluzii și recomandări	34

GLOSAR

BIM	Biroul Internațional al Muncii
BNS	Biroul Național de Statistică
CAEM	Clasificatorul Activităților din Economia Moldovei
CEDAW	Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei
CGE	Centrul de Guvernare Electronică
CORM	Clasificatorul Ocupațiilor din Republica Moldova
EUROSTAT	Biroul Statistic al Uniunii Europene
ILO/OIM	Organizația Internațională a Muncii
ISCED	International Standard Classification of Education
ISCO	International Standard Classification of Occupations
ITU	Uniunea Internațională a Telecomunicațiilor
MECC	Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
MEI	Ministerul Economiei și Infrastructurii
MSMPS	Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale
NACE	Statistical Classification of Economic Activities in the European Community
OECD	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODD	Obiectivele de Dezvoltare Durabilă
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii
ONU	Organizația Națiunilor Unite
PISA	Programul Internațional pentru Evaluarea Elevilor
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
STEM	Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică/ Science, Technology, Engineering, Mathematics
TI	Tehnologia Informației
TIC	Tehnologia informației și comunicațiilor
UE	Uniunea Europeană
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură
UN Women	Organizația Națiunilor Unite pentru egalitatea de gen și abilitarea femeilor

LISTA FIGURILOR

Figura 1. Valoarea adăugată brută a sectorului TIC și contribuția sectorului la formarea PIB, 2016-2018.....	11
Figura 2. Contribuția ramurilor sectorului TIC la formarea PIB, 2016-2018, %.....	11
Figura 3. Structura întreprinderilor din sectorul TIC, pe activități economice, 2017, număr întreprinderi și %	12
Figura 4. Contribuția ramurilor TIC la formarea cifrei de afaceri a sectorului, 2015, 2017, %.....	13
Figura 5. Distribuția antreprenorilor pe sexe și activități economice, 2017, %	14
Figura 6. Distribuția întreprinzătorilor pe sexe și ramuri TIC, 2017, %	14
Figura 7. Distribuția antreprenorilor pe ramuri TIC și sexe, %	15
Figura 8. Structura întreprinderilor din sectorul TIC, după sexul conducătorului, 2015-2017, %	16
Figura 9. Distribuția întreprinderilor după mărimea întreprinderii și sexul conducătorului, 2017, %.....	17
Figura 10. Distribuția antreprenorilor după vârstă și sex, 2017 %	18
Figura 11. Distribuția antreprenorilor după nivelul de instruire, %	18
Figura 12. Distribuția antreprenorilor după sexe și nivelul de instruire, 2017, %.....	19
Figura 13. Distribuția antreprenorilor după experiența de lucru în business, 2015, 2017, %.....	20
Figura 14. Distribuția antreprenorilor după sexe și experiența de lucru în business, 2017, %	20
Figura 15. Distribuția întreprinzătorilor după forma de proprietate și sexe, 2017, %.....	21
Figura 16. Distribuția antreprenorilor pe sexe și forme de proprietate, 2015, 2017, %	22
Figura 17. Distribuția salariaților pe sexe în întreprinderile conduse de femei, 2017, %.....	23
Figura 18. Distribuția salariaților pe sexe în întreprinderile conduse de bărbați, 2017, %.....	23
Figura 19. Mărimea salariului în sectorul TIC în dependență de	24
Figura 20. Salariu mediu brut lunar (lei) și ecartul salarial de gen (%) în întreprinderile din TIC conduse de femei, 2015-2017	25
Figura 21. Salariu mediu brut lunar (lei) și ecartul salarial de gen (%) în întreprinderile din TIC conduse de bărbați, 2015-2017.....	25
Figura 22. Profitul net mediu per întreprindere, 2015, 2017, mii lei	26
Figura 23. Venituri din vânzări per salariat după sexul conducătorului întreprinderii, 2015, 2017, mii lei	26
Figura 24. Rentabilitatea veniturilor din vânzări după sexul conducătorului întreprinderilor, 2015, 2017, %	27
Figura 25. Rentabilitatea activelor în întreprinderi după sexul conducătorului întreprinderilor, 2015, 2017, %	27
Figura 26. Lichiditatea curentă în întreprinderi după sexul conducătorului întreprinderii, 2015, 2017, coeficient	28
Figura 27. Rata solvabilității generale în întreprinderi după sexul conducătorului întreprinderii, 2015, 2017, coeficient	28

DEFINIȚII

Antreprenoriat

Conform definiției OECD, antreprenorii sunt persoanele care dispun de control direct asupra activității unei întreprinderi, prin deținerea în proprietate a totalității sau unei părți semnificative din acțiunile afacerii.

În acest studiu, antreprenorii sunt considerate persoanele care conduc întreprinderile, exercită funcția de management a întreprinderii. Aceștia pot fi proprietarii sau coproprietarii întreprinderii și/sau administratorii/managerii întreprinderii.

Femei-antreprenoare/ Antreprenoare – femeile care conduc întreprinderi.

Bărbați-antreprenori/ Antreprenori – bărbații care conduc întreprinderi.

La etapa scrierii lucrării, nu au existat date statistice, dezagregate pe sexe cu privire la persoanele care dețin dreptul de proprietate integrală sau parțială asupra întreprinderilor. De aceea, drept variabilă de dezagregare pe sexe a fost utilizată sexul conducătorului întreprinderii. Sursa de date pentru această variabilă a fost Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă".

Sectorul Tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC)

În conformitate cu definiția OECD, *Sectorul Tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC)* include următoarele 12 sub-activități din Clasificatorul Statistic al Activităților Economice al Uniunii Europene (NACE, Rev.2, 2008), cu care este armonizat Clasificatorul Activităților din Economia Moldovei (CAEM Rev.2):

Sectorul TIC – total	Industria TIC	C261	Fabricarea componentelor electronice
		C262	Fabricarea calculatoarelor și a echipamentelor periferice
		C263	Fabricarea echipamentelor de comunicații
		C264	Fabricarea produselor electronice de larg consum
		C268	Fabricarea suporturilor magnetice și optice destinați înregistrărilor
	Servicii TIC	J61	Comunicații electronice
		J5820	Activități de editare a produselor software
		J62	Activități de servicii în tehnologia informației
		J631	Activități ale portalurilor web, prelucrarea datelor, administrarea paginilor web și activități conexe
		G4651	Comerț cu ridicata al calculatoarelor, echipamentelor periferice și software-lui
		G4652	Comerț cu ridicata de componente și echipamente electronice și de telecomunicații
		S951	Repararea calculatoarelor și a echipamentelor de comunicații

Sursa: Eurostat metadata: ICT Sector (isoc_se): http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/isoc_se_esms.htm

În această lucrare, ținând cont de faptul că politicile naționale în domeniul **comunicațiilor** includ și *activitatea de poștă și curierat*, în definiția sectorului TIC, pe lângă activitățile de mai sus, a fost inclusă și activitatea **de poștă și curierat** (Cod CAEM: H53 "Activitățile de poștă și de curier").

Sectorul TIC – total	Industria TIC	C261	Fabricarea componentelor electronice	Industria TIC
		C262	Fabricarea calculatoarelor și a echipamentelor periferice	
		C263	Fabricarea echipamentelor de comunicații	
		C264	Fabricarea produselor electronice de larg consum	
		C268	Fabricarea suporturilor magnetice și optice destinați înregistrărilor	
	Servicii TIC	J61	Comunicații electronice	Comunicații
		H53	Activitățile de poștă și de curier	Tehnologia informației
		J5820	Activități de editare a produselor software	
		J62	Activități de servicii în tehnologia informației	

	J631	Activități ale portalurilor web, prelucrarea datelor, administrarea paginilor web și activități conexe	
	G4651	Comerț cu ridicata al calculatoarelor, echipamentelor periferice și software-lui	Comerț și prestare servicii TIC
	G4652	Comerț cu ridicata de componente și echipamente electronice și de telecomunicații	
	S951	Repararea calculatoarelor și a echipamentelor de comunicații	

Totodată, în textul lucrării s-au utilizat următoarele grupări: "Industria TIC" include activitățile din grupa "C"; "Comunicații electronice" – activitățile J61, H53; "Tehnologia informației" – activitățile J5820/J62/J631, "Comerț și prestare servicii" – activitățile G4651/G4652/S951.

De menționat că, în analiza ocupării din **perspectiva de gen**, din sectorul TIC a fost exclusă activitatea de poștă și curierat, din cauza structurii complet diferite sub aspect de gen a populației ocupate în acest domeniu. Astfel, în acest document sintagma "Sectorul TIC" semnifică "toate componentele sectorului cu excepția activității de poștă și de curier", sau altfel spus definiția sectorului TIC, în acest caz, corespunde OECD. Totuși, în unele cazuri (vor fi menționate în text), această separare nu a fost posibilă din cauza că unele surse de date nu oferă date reprezentative la nivel de ramuri ale sectorului TIC.

Specialități STEM – specialități în domeniul științelor exacte: Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică.

Specialități relevante domeniului TIC

I. Studii medii profesionale

În conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al meseriilor/profesiilor (pentru pregătirea muncitorilor calificați în instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar (nivel 3 ISCED)), aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 425 din 3 iulie 2015, studiile relevante pentru TIC includ:

211 Tehnici audio-vizuale și producția media
714 Electronică și automată

II. Studii medii de specialitate

În conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională, al specialităților și calificărilor pentru învățământul profesional tehnic post secundar și postsecundar nonterțiar (utilizat în procesul de formare profesională a maștrilor, tehnicienilor, tehnologilor și a altor specialiști în diverse domenii, în conformitate cu nivelurile 4 și 5 ale Clasificării Internaționale Standard a Educației (ISCED)), aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 853 din 14 decembrie 2015 studiile relevante pentru TIC includ:

211 Tehnici audiovizuale și producție media
533 Fizică
61 Tehnologii ale informației și comunicațiilor
713 Electrotehnică și energetică
714 Electronică și automată

III. Studii superioare

În conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior, ciclul I (Legea Republicii Moldova nr. 142 din 07.07.2005, în vigoare pentru studenții înmatriculați la studii în baza acestui Nomenclator), studiile științifice și tehnice relevante pentru TIC includ:

I. Domenii de educație relevante pentru TIC
213 Arte audio-vizuale
441 Fizică
443 Matematică

444 Informatică
521 Inginerie și tehnologii industriale
523 Energetică
524 Inginerie electrică
525 Electronică și comunicații
526 Ingineria sistemelor și calculatoarelor

În conformitate cu Nomenclatorul domeniilor de formare profesională și al specialităților în învățământul superior, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 482 din 28.06.2017 , studiile științifice și tehnice relevante pentru TIC includ:

0211 Tehnici audiovizuale și producție media
0322.2 Tehnologia comunicării info-documentare
0533 Fizică
0541 Matematică
061 Tehnologii ale informației și comunicațiilor
0714 Electronică și automatizări

Surse: International Standard Classification of Education (ISCED) 1997:

http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-1997-en_0.pdf
<https://unstats.un.org/unsd/iiss/International-Standard-Classification-of-Education-ISCED.ashx>

Specialiștii în domeniul TIC în ocupare

Specialiștii în domeniul TIC sunt definiți în conformitate cu definiția Eurostat și OECD (2015), în baza Clasificării Internaționale Standard a Ocupațiilor ISCO-08, cu care este armonizat Clasificatorul ocupațiilor din Republica Moldova (CORM) (aprobat prin Ordinul Ministrului muncii, protecției sociale și familiei nr. 22 din 3 martie 2014) și include următoarele ocupații:

I. Manageri TIC, profesioniști și profesioniști asociați

133 Conducători în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor

25 Specialiști în tehnologia informației și comunicațiilor

251 Analști programatori în domeniul software

2511 Analști de sistem

2512 Proiectanți de software

2513 Proiectanți de sisteme web și multimedia

2514 Programatori de aplicații

2519 Analști programatori în domeniul software neclasificați în grupele e bază anterioare

252 Specialiști în baza de date și rețele

2521 Designeri și administratori de baze de date

2522 Administratori de sistem

2523 Specialiști în rețele de calculatoare

2529 Specialiști în bazele de date și rețele neclasificați în grupele de bază anterioare

35 Tehnicienii în informatică și comunicații

351 Tehnicienii pentru operațiuni în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor și pentru asigurarea suportului tehnic pentru utilizatori

3511 Tehnicienii pentru operațiuni în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor

3512 Tehnicienii pentru asigurarea suportului tehnic pentru utilizatori

3513 Tehnicienii rețele de calculatoare și sisteme

3514 Tehnicienii web

352 Tehnicienii în domeniul telecomunicațiilor și al radiodifuziunii și televiziunii

3521 Tehnicienii în radiodifuziune și televiziune

3522 Tehnicienii în transporturi, poștă și telecomunicații

II. Alte grupuri care implică direct producția de bunuri și servicii TIC

2152 Ingineri electroniști

2153 Ingineri în domeniul telecomunicațiilor

2166 Designeri grafică și multimedia

2356 Instructori formatori în tehnologia informației

2434 Specialiști în vânzarea produselor de tehnologia informației și comunicațiilor
3114 Tehnicienii în electronică
7421 Mecanici de echipamente electronice
7422 Muncitori în tehnologia informației și comunicațiilor

Sursa: Eurostat metadata: ICT specialists in employment (isoc_skslf),
http://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/isoc_skslf_esms.htm

REFERINȚE METODOLOGICE, SURSE DE DATE

Analiza prezentată în acest document a fost elaborată, preponderent, în baza datelor statistice oficiale furnizate de Biroul Național de Statistică (BNS). La scrierea acestei lucrări s-a identificat că disponibilitatea datelor statistice dezagregate pe sexe privind sectorul TIC este destul de limitată, și nu este disponibilă utilizatorilor. Totodată s-a constatat că în statistica națională sectorul TIC nu este definit în corespundere cu definiția internațională OECD¹, din care cauză disponibilitatea datelor și mai mult a fost restrânsă.

În vederea obținerii datelor pentru sectorul TIC, definit conform OECD, dezagregate pe sexe, a fost aplicată procedura de încrucișare de date din mai multe surse, din diferite domenii. În acest studiu au fost utilizate date din surse administrative Raportul financiar anual al întreprinderilor și din Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă", implementate de BNS.

Urmare efectuării exercițiului de încrucișare a datelor s-au obținut seturi de date de un nivel satisfăcător al calității și disponibilității. Totuși, pentru aceste date au rămas valabile unele limitări, care urmează a fi abordate în viitor de către BNS. În exercițiul efectuat nu a putut fi validată sută la sută reprezentativitatea datelor la nivel național pentru sectorul TIC. Sectorul TIC, așa cum este definit în conformitate cu definiția OECD în baza Clasificatorului Statistic al Activităților Economice al Uniunii Europene (NACE, Rev.2, 2008), cu care este armonizat Clasificatorul Activităților din Economia Moldovei (CAEM Rev.2), conține activități economice detaliate la nivel de 3 semne CAEM. Problema a constat în faptul că cercetările statistice efectuate de BNS (care oferă date dezagregate pe sexe) nu asigură date reprezentative la nivelul respectiv de detaliere. Pentru a rezolva această problemă, în comun cu specialiștii BNS, au fost efectuate activități suplimentare de verificare a convergenței și reprezentativității datelor.

Totodată, în afară de datele statistice oficiale în această lucrare au fost utilizate date din alte surse precum sunt publicațiile tipărite și electronice, rapoarte, studii și cercetări realizate în domeniu (naționale și internaționale), documente legislative, strategii, planuri de acțiuni și politici naționale relevante.

¹ Vedeți definiția Sectorului TIC în capitolul "Definiții"

INTRODUCERE

Antreprenoriatul feminin contribuie semnificativ la creșterea economică și reducerea sărăciei. În plus, antreprenoriatul feminin îmbunătățește diversificarea afacerilor prin procese de inovare, management și marketing.

Guvernul Republicii Moldova susține activitățile de antreprenoriat și implementează politici pentru crearea unui mediu de afaceri favorabil, propice atragerii investițiilor străine și creării de întreprinderi noi. În acest sens, a fost elaborat un set de documente strategice (Strategia de Dezvoltare a sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020², Strategia reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020³, Strategiei Naționale de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2016-2020⁴, etc.), care au menirea să favorizeze și să susțină dezvoltarea afacerilor în Republica Moldova. Programul-pilot „Femei în afaceri”, implementat de către Guvern⁵, are scopul de a încuraja dezvoltarea antreprenoriatului feminin, de a facilita accesul femeilor-antreprenoare la instruire, resurse informaționale și financiare.

Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană (RM-UE)⁶ prevede asigurarea oportunităților egale cu scopul de a consolida egalitatea de genuri și a asigura egalitatea de șanse între bărbați și femei, precum și a combate discriminarea de orice tip, iar Planul de acțiuni 2017-2019 pentru punerea în aplicare a Acordului de asociere RM-UE⁷ vizează grupuri specifice de populație, cum ar fi femeile și tinerii, susținerea și implicarea acestora în educația antreprenorială, în inițierea afacerilor și în dezvoltarea acestora.

În cadrul Platformei de acțiuni de la Beijing și în Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), țările, inclusiv Republica Moldova, s-au angajat să promoveze accesul egal și participarea echitabilă a femeilor la oportunități economice și la antreprenoriat. În Agenda de Dezvoltare Durabilă până în 2030⁸, egalitatea de gen este fundamentală pentru îndeplinirea obiectivelor de dezvoltare durabilă. Țările vor putea atinge o dezvoltare sustenabilă doar dacă beneficiile acesteia vor fi distribuite în mod egal atât pentru femei, cât și pentru bărbați. În același timp, Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 încurajează statele *”să promoveze politici orientate spre dezvoltare care susțin activitățile productive, crearea locurilor de muncă decente, antreprenoriatul, creativitatea și inovația, și*

² Hotărârea Guvernului nr.685 din 13.09.2012 cu privire la aprobarea Strategiei de Dezvoltare a sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii 2012-2020

³ Hotărârea Guvernului nr.1021 din 16.12.2013 cu privire la aprobarea Strategiei reformei cadrului de reglementare a activității de întreprinzător pentru anii 2013-2020

⁴ Hotărârea Guvernului nr.511 din 25.04.2016 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2016-2020

⁵ Hotărârea Guvernului nr.1064 din 16.09.2016 cu privire la aprobarea Programului-pilot „Femei în afaceri”

⁶ Legea nr.112 din 2 iulie 2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte

⁷ Hotărârea Guvernului nr.1472 din 30 decembrie 2016 cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019

⁸ Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030 include 17 obiective, 169 ținte și 232 indicatori de monitorizare <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

care încurajează formalizarea și creșterea întreprinderilor micro, mici și mijlocii” (ținta de dezvoltare durabilă 8.3).

În sectorul Tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC)⁹, femeile sunt subreprezentate în calitate de antreprenoare. În medie pe economie, femeile-antreprenoare reprezintă circa 34% din numărul total de întreprinzători, iar în sectorul TIC cota acestora constituie doar 20%. Participarea femeilor tinere la activitatea de antreprenoriat este și mai redusă. Circa 16% dintre tinerii antreprenori sunt femei.

În ciuda procentului redus de femei în antreprenoriat, comparativ cu partenerii de sex masculin, femeile-antreprenoare asigură sustenabilitate financiară și un management mai eficient al întreprinderilor, și pot contribui esențial la progresul sectorului TIC și al economiei în general. Totodată, creșterea numărului de femei-antreprenoare contribuie la creșterea bunăstării familiilor acestora și micșorează diferențele de gen în ceea ce privește ocuparea pe piața forței de muncă.

La nivel național, statisticile naționale arată că participarea femeilor în activitatea de antreprenoriat în sectorul TIC se îmbunătățește, însă nu suficient de mult pentru a elimina inegalitățile existente. Mai mult ca atât, această tendință este însoțită de anumite riscuri care, fără careva intervenții de politici, ar putea inversa situația și mări disparitățile de gen în domeniul antreprenoriatului.

Dacă nu se vor aborda provocările și problemele existente în sector privind decalajul existent între femeile-antreprenoare și bărbații-antreprenori, progresele economice rapide susținute de transformarea digitală a societății vor amplifica aceste probleme și vor avea impact nefavorabil economic și social.

Această Notă analitică are *scopul* să analizeze situația și tendințele principale privind participarea femeilor și bărbaților în activități de antreprenoriat și poziții de decizie în sectorul TIC, să identifice rolul și caracteristicile femeilor și bărbaților în activitatea de antreprenoriat, domeniile TIC în care se întâlnesc disparitățile de gen, factorii social-economici care determină diferențele respective, să scoată în evidență oportunitățile existente în sector ca potențial nevalorificat și limitările ca impedimente în dezvoltare. În baza constatărilor și concluziilor formulate au fost propuse recomandări ce vizează asigurarea egalității de gen în activitatea de antreprenoriat în sectorul TIC.

Documentul este destinat factorilor decidenți, mediului academic, societății civile și altor utilizatori interesați de situația antreprenoriatului în domeniu TIC sub aspect de gen.

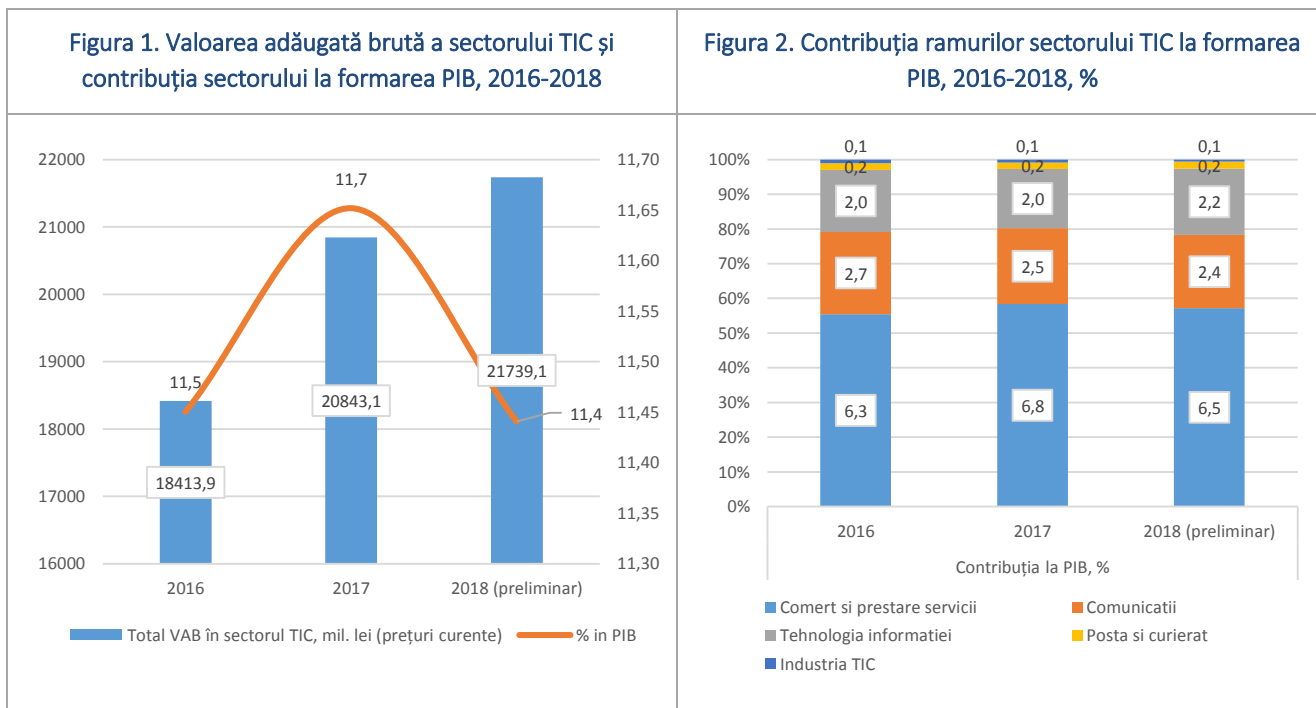
Pentru elaborarea prezentei Note au fost utilizate, preponderent, datele oferite de Biroul Național de Statistică, calculate special pentru sectorul TIC, în baza Cercetării statistice M3-Anual 'Câștigurile salariale și costul forței de muncă' și Rapoartelor financiare ale agenților economici. De asemenea, au fost utilizate date statistice din banca de date online a Biroului Național de Statistică, publicații naționale și internaționale.

⁹ Conform definiției OECD, Sectorul Tehnologiei informației și comunicației (TIC) include următoarele activități din Clasificatorul Activităților din Economia Moldovei (CAEM Rev. 2): Industria TIC – activitățile C261-C264, C268; Servicii TIC - J61 (comunicații electronice), J582, J62, J631 (tehnologia informației), G465, S951 (comerț și prestare servicii TIC). Ținând cont de faptul că politicile naționale în domeniul comunicațiilor includ și activitatea de poștă și curierat, în definiția sectorului TIC a fost inclusă și activitatea de poștă și curierat (H53). Astfel, în acest document Sectorul TIC include toate activitățile economice conform definiției OECD + Activitatea de poștă și curierat. Vedeți definiția detaliată în capitolul "Definiții".

Această lucrare a fost realizată în cadrul Programului comun ONU „Consolidarea Sistemului Statistic Național” implementat de Biroul Național de Statistică, cu suportul UNDP și UN Women Moldova.

Rolul sectorului TIC pentru economia națională

Sectorul tehnologiei informațiilor și comunicațiilor (TIC) este unul din sectoarele prioritare ale economiei Republicii Moldova¹⁰. Acesta contribuie anual la formarea PIB cu circa 11-12%¹¹ (Figura 1). Valoarea adăugată brută a sectorului TIC adusă economiei naționale a constituit în 2018 circa 21,7 mild. lei, în creștere cu 4,3% față de anul precedent (prețuri curente).

Sursa: BNS, statistica conturilor naționale

În structura sectorului TIC, conform datelor preliminare, în anul 2018, peste jumătate din valoarea adăugată brută a sectorului era creată în ramura ”Comerț cu ridicata al echipamentului informatic și de telecomunicații” (56% din VAB; 6,4% contribuția la formarea PIB). Contribuții importante sunt aduse de ramurile ”Comunicații electronice” (21% din VAB; 2,4% contribuția la PIB) și ”Tehnologia informației” (19% din VAB; 2,2% contribuția la formarea PIB). Activitatea de poștă și curierat și industria TIC nu au un aport semnificativ în cadrul sectorului TIC și la formarea PIB (Figura 2). În dinamică, în perioada 2016-2018, se conturează o tendință relativ clară de creștere a contribuției ramurii ”Tehnologia informației” la formarea PIB (de la 2% în 2016 la 2,2% în 2018; +0,2 p.p.) și de descreștere a ”Comunicațiilor electronice” (de la 2,7% în 2016 la 2,4% în 2018; -0,3 p.p.).

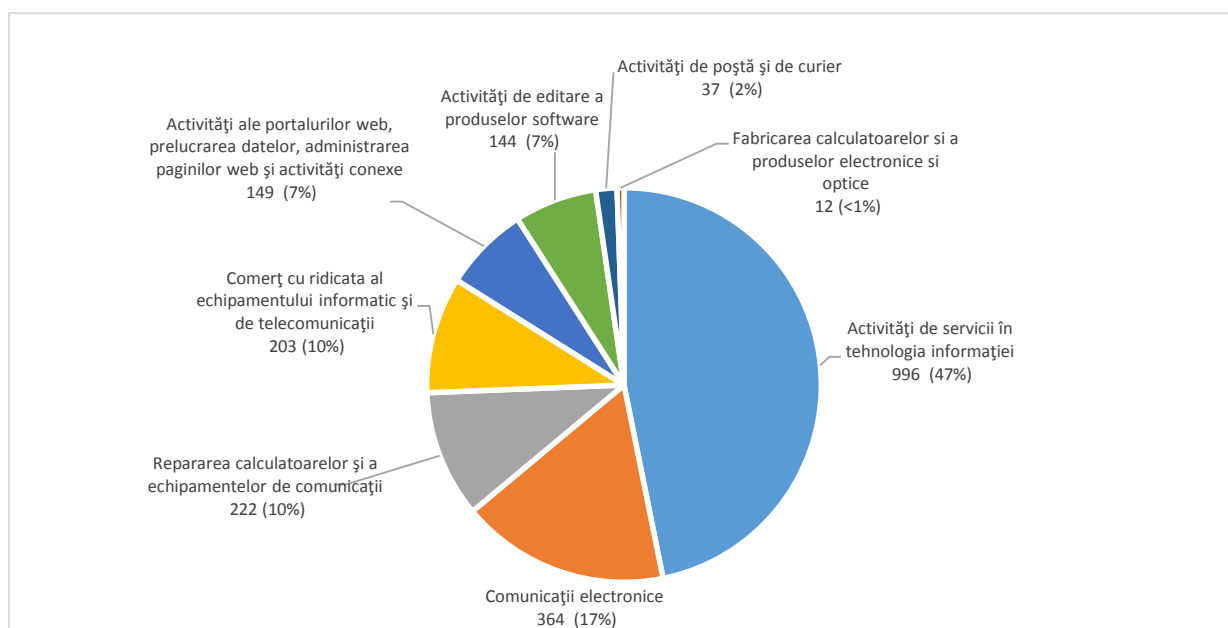
Peste 2 mii de întreprinderi activau în 2017 în domeniul tehnologiei informației și comunicațiilor, ceea ce constituie circa 4% din numărul total de întreprinderi din țară. Cele mai multe întreprinderi din sector prestează servicii în tehnologia informației (circa 47% din total întreprinderi TIC), după care urmează întreprinderile din domeniul comunicațiilor electronice (circa 17% din întreprinderi TIC). Întreprinderile

¹⁰ Hotărârea Guvernului nr.511 din 25.04.2016 cu privire la aprobarea Strategiei Naționale de Atragere a Investițiilor și Promovare a Exporturilor 2016-2020

¹¹ BNS, statistica conturilor naționale

ce prestează servicii de reparare a calculatoarelor și echipamentelor de comunicații și cele din domeniul comerțului cu ridicata de echipament informatic și de telecomunicații ocupă în numărul total de întreprinderi o cotă de circa 10% fiecare. Totodată, întreprinderile ce realizează activități ale portalurilor web și cele care se ocupă de editarea produselor software dețin o cotă de circa 7% fiecare. Cele mai puține întreprinderi activează în domeniul poștă și curierat (circa 2% din total) și în industria TIC – adică fabricarea calculatoarelor și produselor electronice (mai puțin de 1%) (Figura 3). În general, datele arată că, în Republica Moldova, industria TIC este o ramură subdezvoltată, sectorul TIC moldovenesc fiind practic format din întreprinderi ce prestează servicii în domeniul TIC.

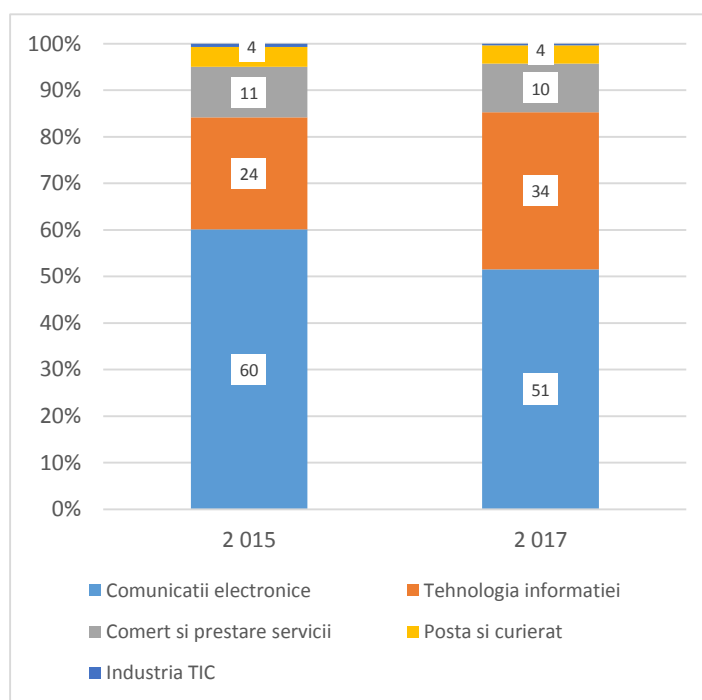
Figura 3. Structura întreprinderilor din sectorul TIC, pe activități economice, 2017, număr întreprinderi și %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor

Sectorul TIC este în ascensiune, numărul întreprinderilor și volumul afacerilor fiind în creștere. În anul 2017 numărul afacerilor în sectorul TIC a crescut cu 24,8% față de 2015. În ultimii 3 ani, cele mai multe întreprinderi s-au deschis în domeniul comerțului cu ridicata (creștere de circa 46%) și în domeniul tehnologiei informației, inclusiv în activități de realizare/ editare software, portaluri web (creștere de circa 28%). Concomitent a crescut și cifra de afaceri a sectorului. În 3 ani valoarea producției și serviciilor prestate în sectorul TIC a crescut cu circa 8,2%. Cea mai mare contribuție la cifra de afaceri a sectorului TIC este adusă de întreprinderile din domeniul comunicațiilor electronice (circa 51% din valoarea cifrei de afaceri). Totodată cel mai dinamic domeniu este cel al tehnologiei informației, contribuția căruia a crescut în decursul a 3 ani de la 24% la 34% (+10 p.p.) (Figura 4).

Figura 4. Contribuția ramurilor TIC la formarea cifrei de afaceri a sectorului, 2015, 2017, %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor

I. Femeile și bărbații în afacerile din sectorul TIC

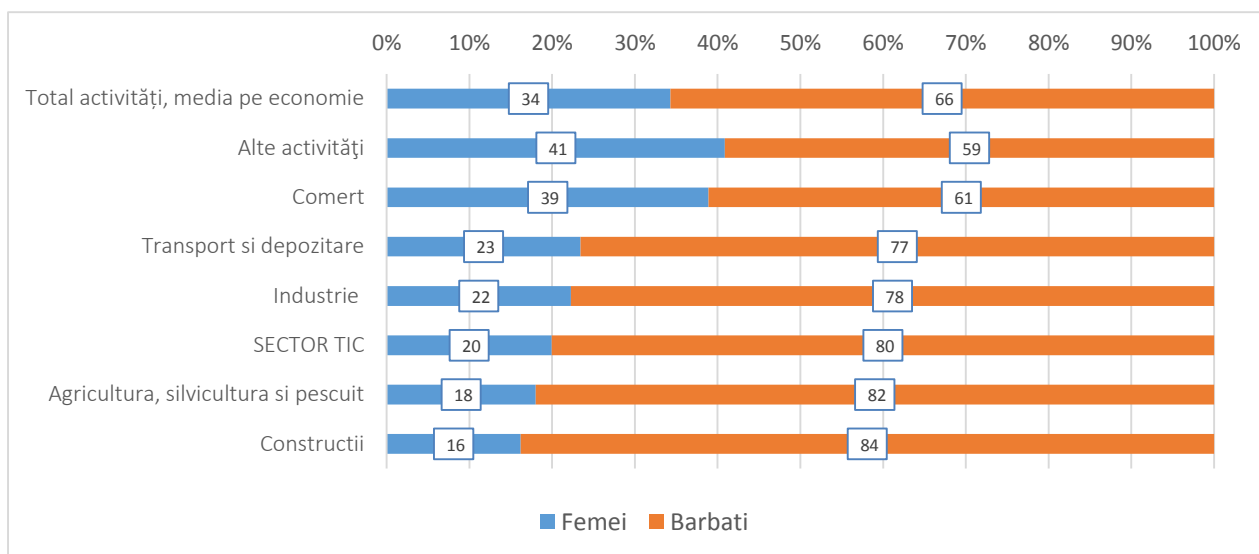
1.1. Egalitatea de gen în activitatea de antreprenariat în sectorul TIC

În sectorul TIC numărul de femei-antreprenoare este de 4 ori mai mic decât cel al bărbaților-antreprenori. În medie pe economie, femeile-antreprenoare¹² reprezintă circa 34% din numărul total de întreprinzători din Republica Moldova. În sectorul TIC această cotă constituie doar 20% sau de 1,7 ori mai mică decât media pe țară (Figura 5). Astfel, din punct de vedere al activității de antreprenariat, sectorul TIC este unul dintre cele mai masculinizate sectoare după sectorul de construcții și agricultură și unul dintre principalele sectoare care contribuie la adâncirea diferențelor de gen. Discrepanțe există și în țările Uniunii Europene, unde cota femeilor-antreprenoare constituie în medie 37%, iar în sectorul TIC – 23,4%¹³.

¹² În text noțiunea de femeie antreprenoare semnifică femeia care conduce o întreprindere.

¹³ Anul 2015, <http://www.media2000.it/wp-content/uploads/2018/03/WomeninDigitalAgeStudy-FinalReport.pdf>

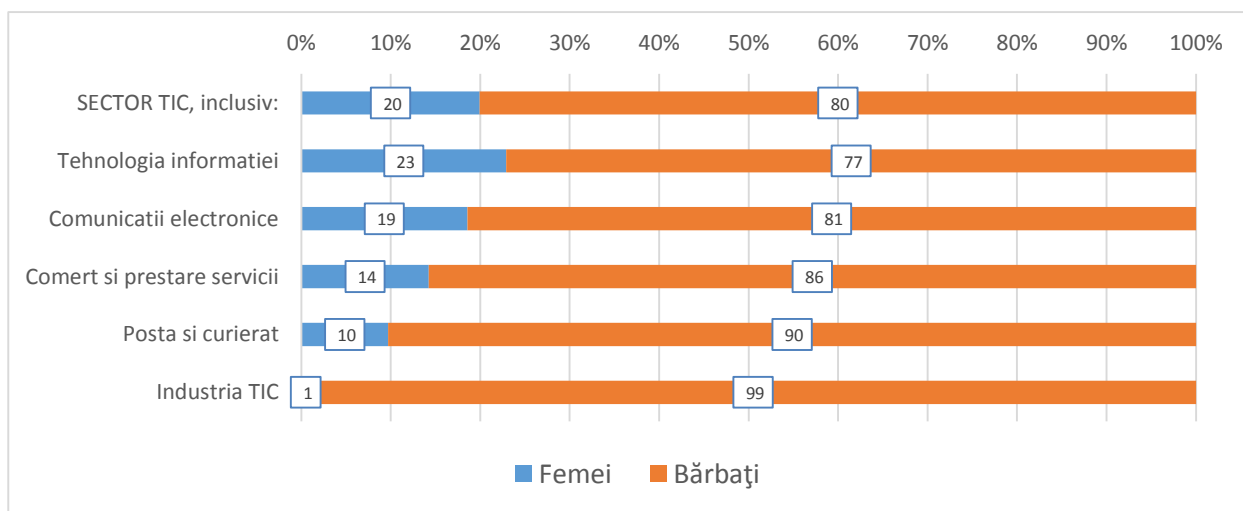
Figura 5. Distribuția antreprenorilor pe sexe și activități economice, 2017, %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

Deși femeile sunt subreprezentate în afacerile din sectorul TIC, totuși, cea mai dominată de femei ramură este *tehnologia informației*, unde circa 23% din afaceri sunt gestionate de femei. La nivelul celorlalte ramuri din sectorul TIC participarea femeilor la conducerea afacerilor este sub media din sector: *comunicații electronice* – circa 19%, *comerț și prestare servicii* – circa 14%, *poștă și curierat* – 10%, *industria TIC* – circa 1%. Cât privește industria TIC, ponderea neînsemnată a femeilor în această ramură ar putea fi legată inclusiv de numărul neînsemnat al întreprinderilor din acest domeniu în sectorul TIC (< 1%), aceasta fiind o ramură subdezvoltată în Republica Moldova.

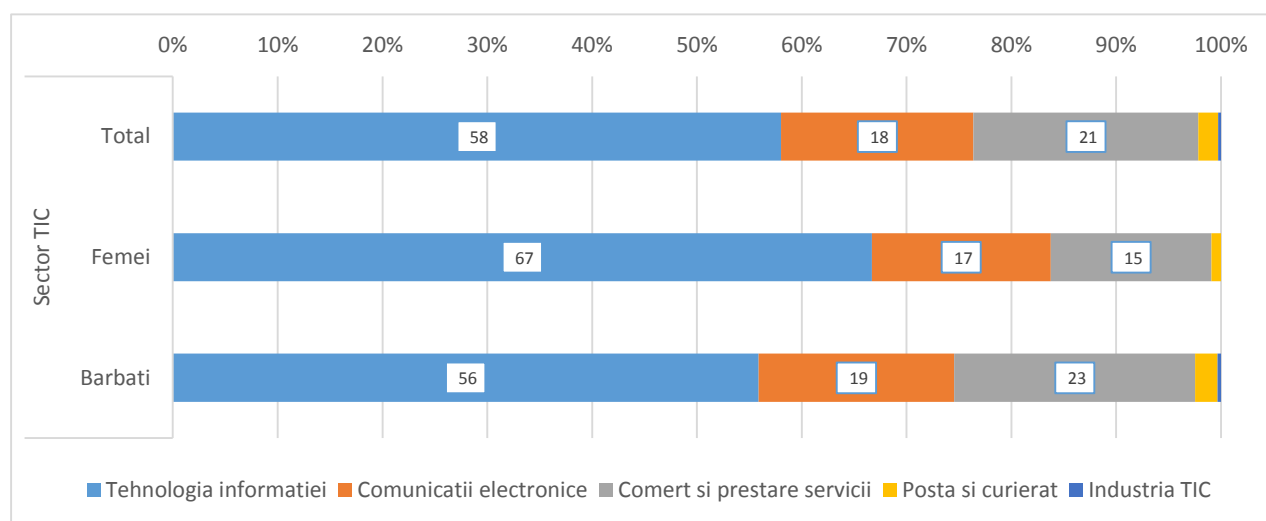
Figura 6. Distribuția întreprinzătorilor pe sexe și ramuri TIC, 2017, %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

Afacerile din domeniul *Tehnologiei informației* par a fi mai accesibile și/sau mai preferate de femei. Analiza distribuției femeilor-antreprenoare și bărbaților-antreprenori pe activități TIC relevă diferențe de gen mai vădite în cazul activității *Tehnologiei informației* și celei de *Comerț și prestare servicii în domeniul TIC*. Din totalul femeilor-antreprenoare, 67% conduc întreprinderi din domeniul *Tehnologiei informației*, pe când în cazul bărbaților-antreprenori această cotă este de 56%. În schimb, pentru activitatea de comerț și prestare servicii situația e inversă: 23% din bărbați conduc afaceri din acest domeniu comparativ cu 15% - cota femeilor-antreprenoare. Astfel, s-ar părea că afacerile din domeniul *Tehnologiilor informațiilor* sunt mai apropiate femeilor, iar probabilitatea ca acestea să deschidă o afacere în acest domeniu este mai mare.

Figura 7. Distribuția antreprenorilor pe ramuri TIC și sexe, %

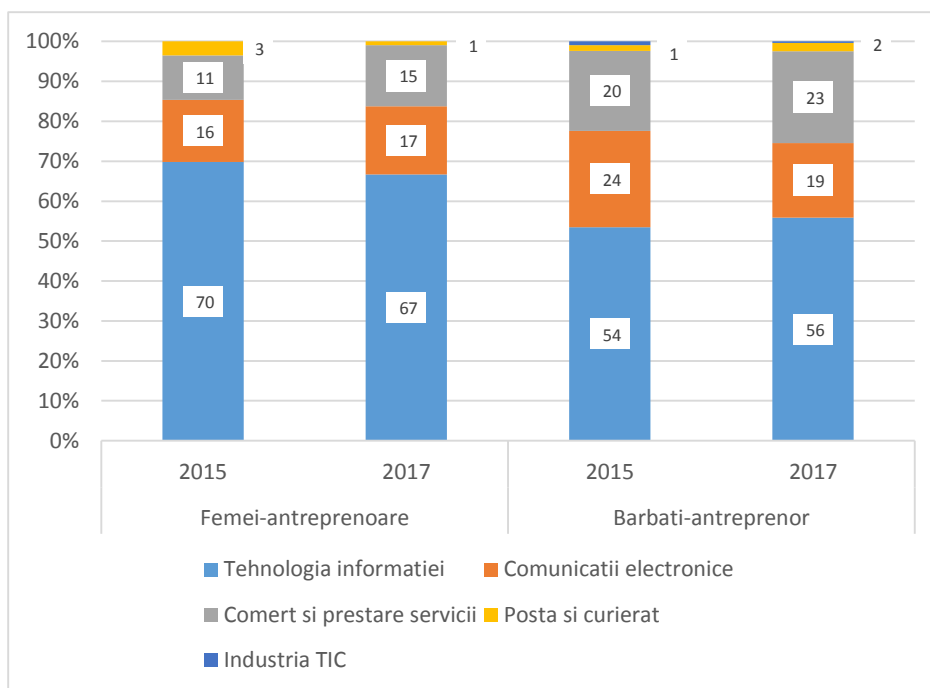

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

În ultimii 3 ani, în sectorul TIC numărul afacerilor conduse de femei cresc mai rapid decât cele conduse de bărbați, iar disparitățile de gen sunt în descreștere. Conform datelor statistice, în anul 2017 față de 2015, numărul întreprinderilor din sectorul TIC conduse de femei a crescut cu 28%, pe când cele conduse de bărbați au crescut cu circa 24%. Dacă această tendință va continua, discrepanțele de gen în rândul antreprenorilor din sectorul TIC se vor diminua. Domeniile TIC care au contribuit la micșorarea disparităților de gen au fost *Comerț și servicii* și *Comunicații electronice*.

Totuși, există ramuri TIC unde diferențele de gen în rândul antreprenorilor continuă să se adâncească. Acestea sunt *tehnologia informației* și *posta și curieratul*, unde numărul afacerilor conduse de bărbați cresc în tempouri mai rapide decât cele conduse de femei. Cu toate că *tehnologia informației* este ramura cea mai preferată de femei (circa 67% din femeile-antreprenoare din sector conduc afaceri în acest domeniu), numărul afacerilor conduse de bărbați în domeniul *tehnologiei informației* progresează mult mai rapid (creștere de 30% în cazul bărbaților comparativ cu creștere de 22% în cazul femeilor, în 2017 față de 2015). Având în vedere că *tehnologia informației* este cea mai progresivă și ramura cu cel mai mare potențial din sector, dacă evoluțiile respective vor continua, fără careva intervenții de politici adâncirea discrepanțelor de gen ar putea fi resimțite la nivelul întregului sector TIC.

Figura 8. Structura întreprinderilor din sectorul TIC, după sexul conducătorului, 2015-2017, %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

2.2. Caracteristici sociale și demografice ale antreprenorilor din sectorul TIC

✓ Mărimea afacerilor gestionate de antreprenorii din sectorul TIC

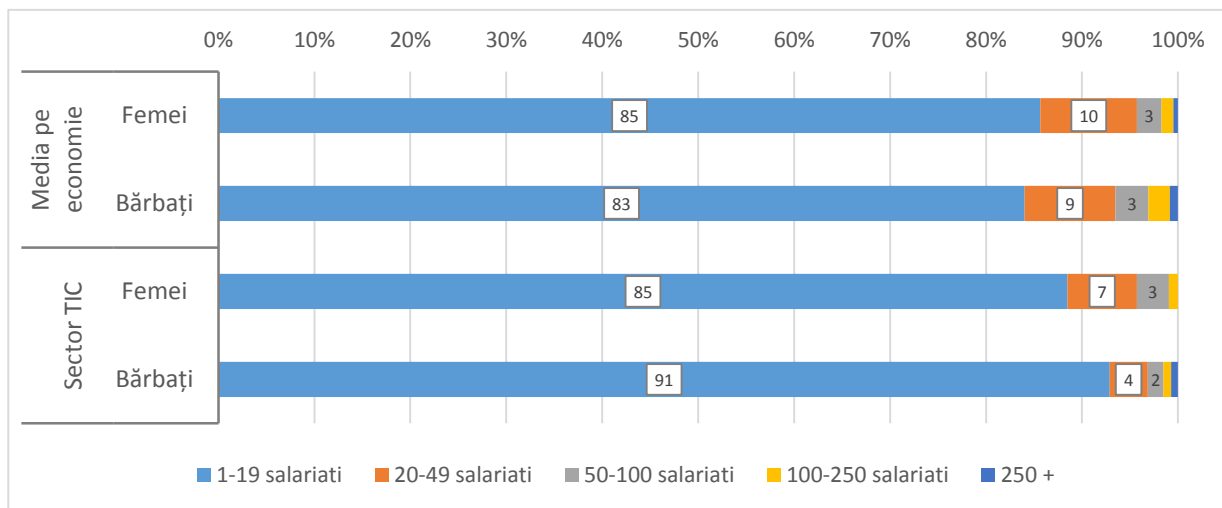
Sectorul TIC, la fel ca și întreaga economie, este predominant de întreprinderi micro și mici (96%), celor mijlocii revenindu-le o cotă de doar circa 3%, iar celor mari – de 1%¹⁴. Dezagregarea pe gen arată că, atât în rândul antreprenoarelor, cât și în rândul antreprenorilor, predomină întreprinderile ce au un număr de până la 20 de salariați (circa 85% și, respectiv, 91% de întreprinderi). Totodată, în sectorul TIC cota întreprinderilor mai mari, de 20-100 salariați, este de 2 ori mai înaltă în rândul antreprenoarelor (circa 10%) comparativ cu a antreprenorilor (circa 5%). În schimb, femeile-antreprenoare nu sunt prezente în calitate de manageri în întreprinderile mari, situație specifică doar anului 2017. Din această cauză, mărimea medie a unei întreprinderi conduse de femei în 2017 era de 2 ori mai mică comparativ cu mărimea medie a unei întreprinderi conduse de bărbați. În anii anteriori situația era diferită: în 2015 numărul mediu de angajați per întreprindere constituia 21 persoane în cazul femeilor-antreprenoare și 18 persoane în cazul bărbaților-antreprenori.

Astfel, per ansamblu se poate constata că **femeile-antreprenoare au tendința să gestioneze afaceri mai mari decât bărbații, iar stimularea implicării femeilor în afaceri TIC ar putea contribui la creșterea locurilor de muncă în economia națională.** Această constatare este confirmată și de următoarele cifre. În perioada

¹⁴Întreprinderi micro și mici – mai puțin de 50 salariați, întreprinderi mijlocii – de la 50 până la 250 salariați, întreprinderi mari – mai mult de 250 salariați

anilor 2015-2017, în rândul bărbaților-antreprenori au sporit în special întreprinderile de până la 20 salariați (+29%), pe când în rândul femeilor-antreprenoare au progresat mai mult întreprinderile cu un număr de 20-250 salariați (+27%).

Figura 9. Distribuția întreprinderilor după mărimea întreprinderii și sexul conducătorului, 2017, %

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

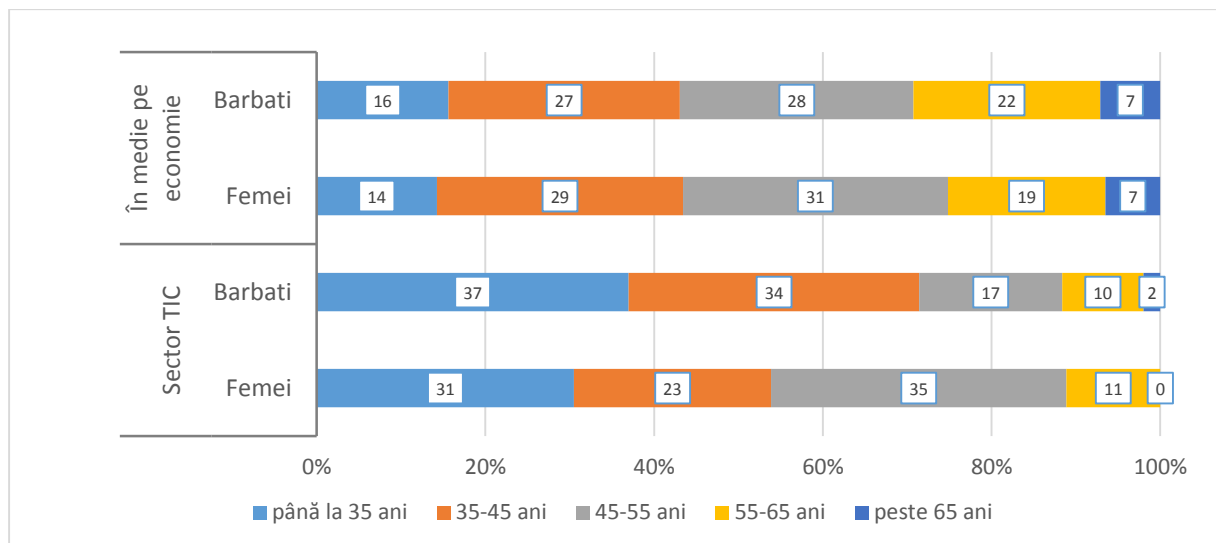
✓ *Vârsta antreprenorilor*

Tehnologia informației și comunicațiilor este sectorul antreprenorilor tineri. Față de alte sectoare economice, în sectorul TIC majoritatea întreprinderilor sunt conduse de tineri. Circa 36% din întreprinderile din sector sunt gestionate de persoane cu vârsta de până la 35 ani și altele 32% - de persoane cu vârsta cuprinsă între 35-45 ani. Comparativ cu media pe economia națională, în sectorul TIC cota întreprinderilor conduse de antreprenori cu vârsta de până la 45 ani este de aproape 2 ori mai mare.

Totuși, **vârsta medie a femeilor-antreprenoare din sectorul TIC este mai mare decât a bărbaților, iar participarea fetelor tinere în activitatea de antreprenariat este mai redusă.** Dacă, în cazul bărbaților, cota antreprenorilor cu vârsta de până la 45 ani constituie circa 71%, în cazul femeilor această cotă constituie 54%. Respectiv, diferențele de gen sunt și mai pronunțate în această categorie de vârstă, unde numărul antreprenorilor de sex feminin de vârsta respectivă este de 5,3 ori mai mic decât numărul de antreprenori de sex masculin.

Mai mult ca atât, **în perioada anilor 2015-2017 se observă o tendință de micșorare a ponderii femeilor-antreprenoare cu vârsta cuprinsă între 25-35 ani și 35-45 ani.** Tendințele și diferențele identificate se întâmplă din cauza ratelor mai joase de participare a femeilor tinere în activitatea de antreprenariat în sectorul TIC. Comparativ cu anul 2015, în anul 2017 numărul de întreprinderi conduse de femei cu vârsta până la 35 ani a crescut cu 8,4%, iar în cazul bărbaților ritmul de creștere a fost de 41,2%. Aceste constatări demonstrează necesitatea elaborării unor politici pentru susținerea și stimularea inițiativelor antreprenoriale ale fetelor tinere.

Figura 10. Distribuția antreprenorilor după vârstă și sex, 2017 %

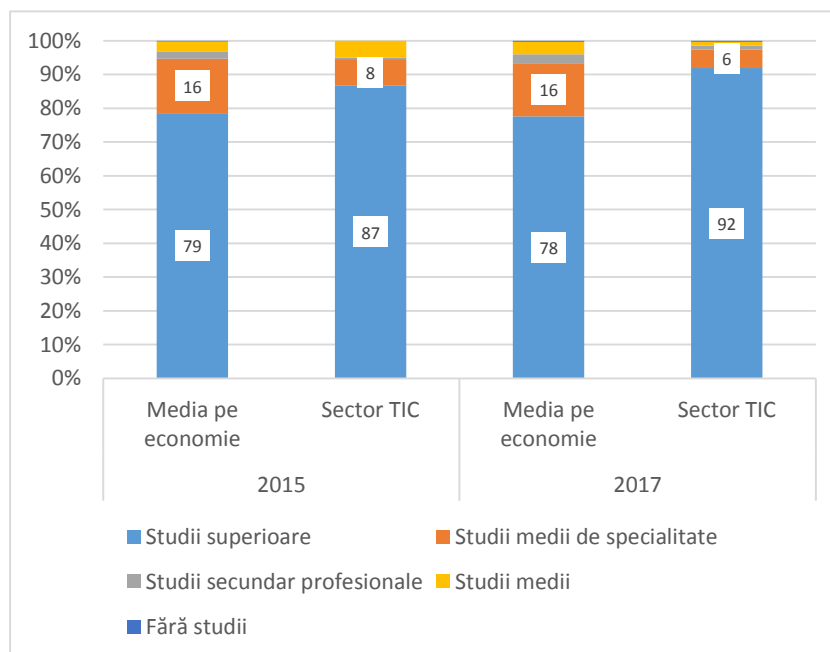

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

✓ Nivelul de instruire

Nivelul de instruire al antreprenorilor din sectorul TIC este mai înalt comparativ cu alte sectoare economice, iar numărul antreprenorilor cu studii superioare este în creștere. În sectorul TIC circa 92% din totalul antreprenorilor dețin studii superioare comparativ cu 78% - media pe economie, studiile fiind un factor determinant pentru a deveni antreprenor în sectorul TIC. În ultimii trei ani se înregistrează o tendință de creștere a ponderii antreprenorilor cu studii superioare (+5 p.p. 2017 față de 2015) (Figura 11).

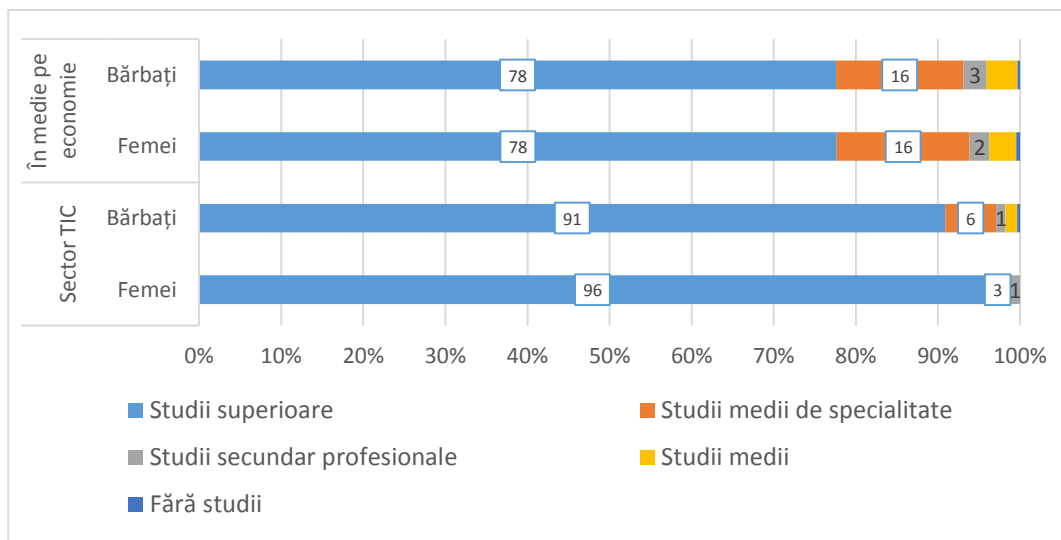
Figura 11. Distribuția antreprenorilor după nivelul de instruire, %

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3,

Nivelul de educație al antreprenorilor de sex feminin este mai mare decât cel al antreprenorilor de sex masculin în sectorul TIC. Circa 96% din femeile-antrenoare au studii superioare, în timp ce ponderea bărbaților-antreprenori cu acest nivel de educație constituie circa 91%, cu 5 p.p. mai puțin. În general, acest fapt este specific sectorului TIC, deoarece în medie pe economie diferențe esențiale sub aspect de gen nu există (Figura 12). O tendință inversă decât cea identificată în sectorul TIC se atestă în sectorul agricol și construcții, unde ponderea bărbaților-antreprenori cu studii superioare prevalează.

Figura 12. Distribuția antreprenorilor după sexe și nivelul de instruire, 2017, %

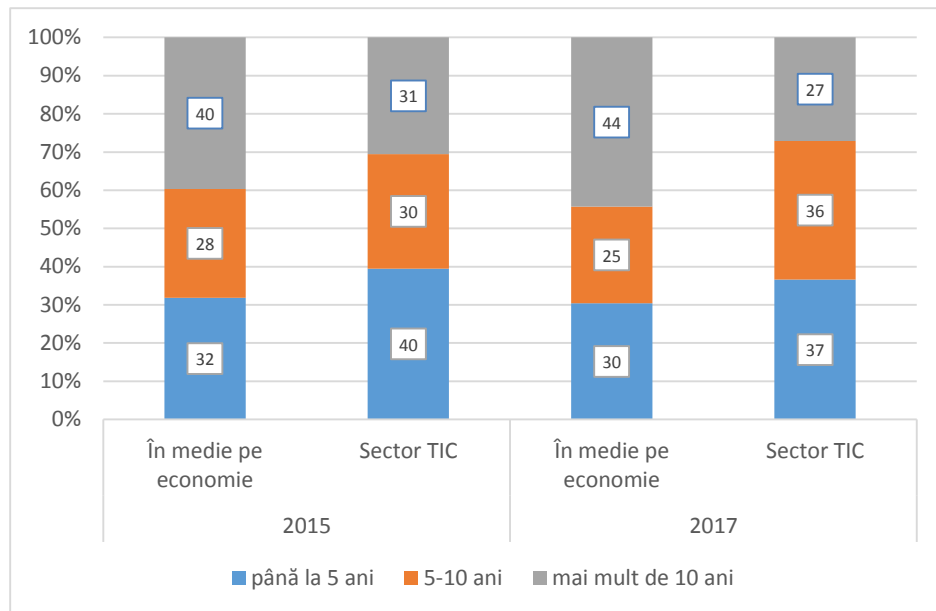
Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Astfel, necesitatea implementării unor programe de instruire în domeniul tehnologiei informației este argumentată și va contribui inevitabil la creșterea numărului de afaceri și a sectorului TIC în general. În același timp, promovarea unor programe de instruire special orientate pentru femei și fete va contribui la diminuarea diferențelor de gen în rândul antreprenorilor din sectorul TIC care persistă.

✓ *Experiența în business*

Antreprenorii din sectorul TIC sunt în afaceri mai puțini ani decât în general antreprenorii în medie pe economie. Cei mai mulți antreprenori din sectorul TIC (circa 37% din totalul întreprinzătorilor) dețin o experiență de până la 5 ani, pe când în medie pe economie cei mai mulți sunt întreprinzătorii cu o experiență de peste 10 ani (circa 44%). Acest fapt s-ar putea explica de cota mai înaltă a tinerilor-antreprenori în sectorul TIC și/sau de o pondere mai mare de întreprinderi la început de cale.

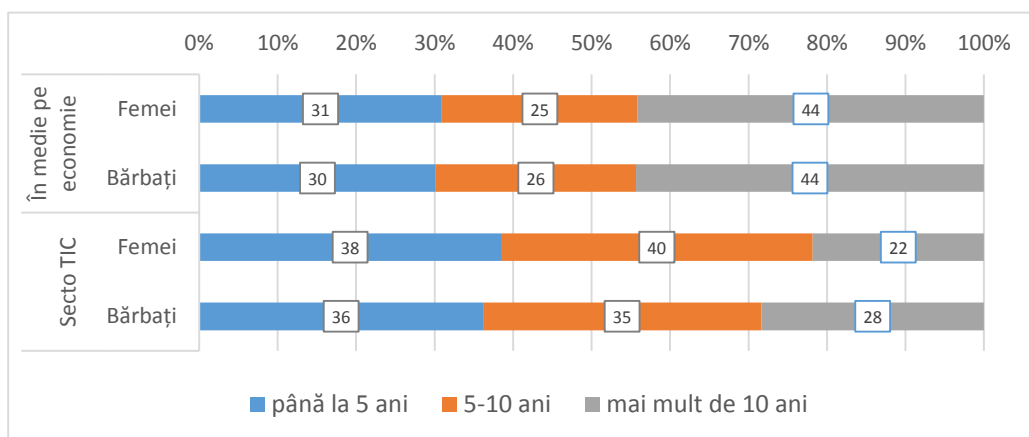
Figura 13. Distribuția antreprenorilor după experiența de lucru în business, 2015, 2017, %

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Femeile-întreprinzătoare din sectorul TIC, în medie, sunt în afaceri de mai puțini ani decât bărbații-întreprinzători. Această situație este specifică sectorului TIC, deoarece la nivelul economiei diferențe de gen din acest punct de vedere practic nu există. Astfel, cota femeilor-antreprenoare cu experiență de până la 10 ani constituie circa 78%, comparativ cu 71% - cota bărbaților-antreprenori. Concomitent, este mai mare cota bărbaților-antreprenori care dețin o experiență mai mare de 10 ani (28% - bărbați, 22% - femei). Tendința respectivă se explică de creșterea mai intensă în ultima perioadă de timp a numărului de afaceri conduse de femei.

Figura 14. Distribuția antreprenorilor după sexe și experiența de lucru în business, 2017, %

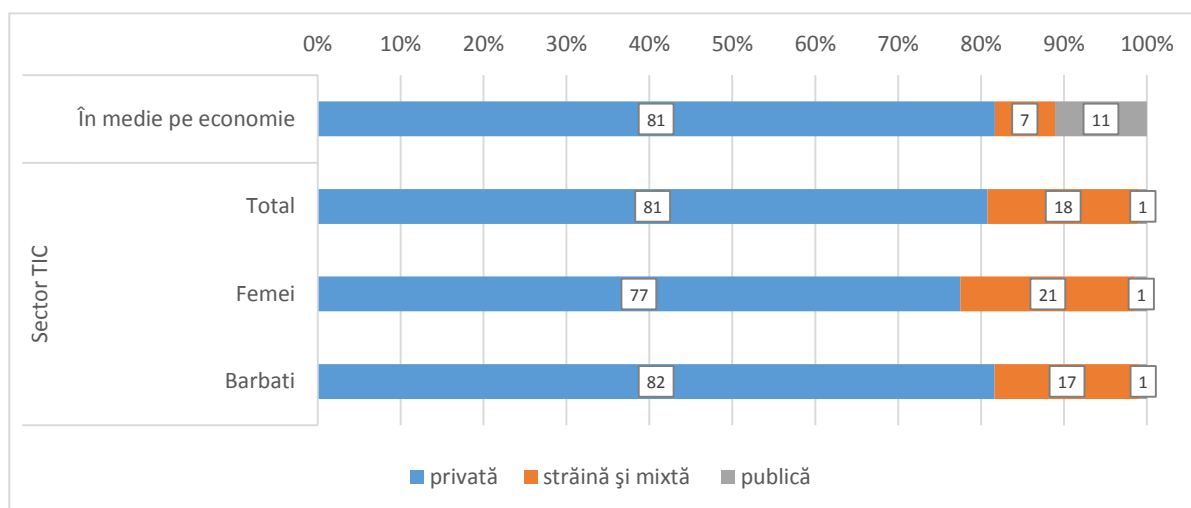

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

✓ *Forma de proprietate*

Atât în sectorul TIC, cât și în medie pe economie, predomină întreprinderile cu capital privat. Circa 81% din întreprinderile din sectorul TIC sunt întreprinderi private, pondere care coincide cu media pe țară. Însă, spre deosebire de situația la nivel național, în sectorul TIC se evidențiază ponderea mai înaltă a întreprinderilor cu capital străin și celor mixte cu participarea capitalului străin (cota întreprinderilor cu capital străin și mixt în sectorul TIC constituie circa 18%, în medie pe economie – 8%), ceea ce demonstrează că sectorul TIC este unul atrăgător pentru investitorii străini.

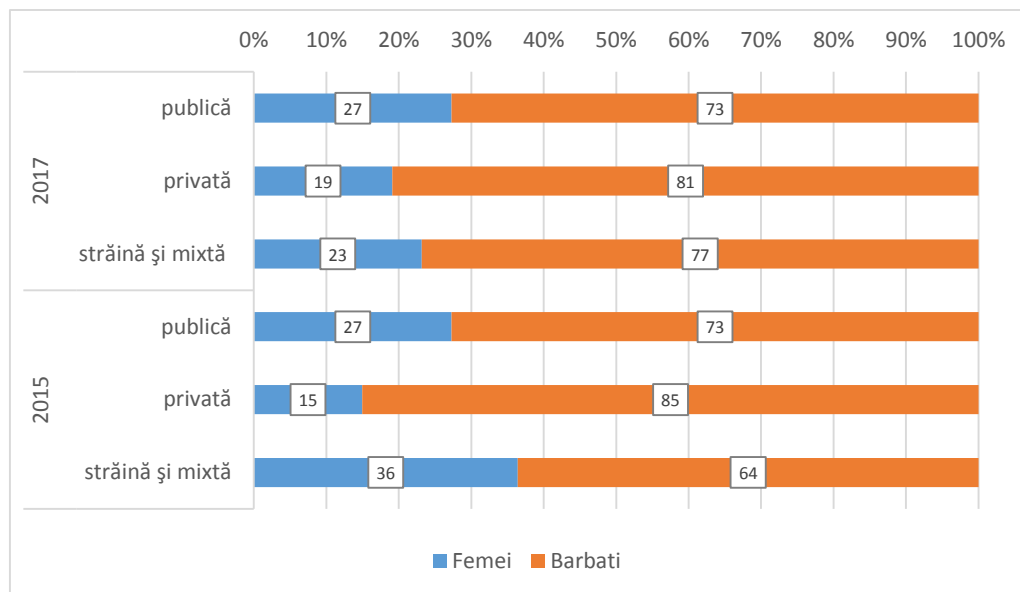
Figura 15. Distribuția întreprinzătorilor după forma de proprietate și sexe, 2017, %

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

După forma de proprietate, în sectorul TIC, cele mai accentuate inegalități de gen se observă în rândul antreprenorilor din sectorul privat, deși acestea au tendința să scadă. Din totalul femeilor-antreprenoare circa 77% conduc întreprinderi cu capital privat, 21% - întreprinderi cu capital străin și mixt și circa 1% - întreprinderi publice (Figura 15). Totodată, anume în categoria antreprenorilor din sectorul privat există cele mai pronunțate inegalități de gen. Doar 19% din întreprinderile cu capital privat sunt conduse de femei, pe când în cazul întreprinderilor cu capital public și străin femeile sunt mai prezente (23% și, respectiv, 27% din aceste afaceri sunt gestionate de femei). Pozitiv este faptul că diferențele de gen în rândul antreprenorilor din sectorul privat sunt în descreștere. Dacă în 2015 cota femeilor care gestionau întreprinderi cu capital privat era de 15%, atunci în 2017 aceasta a crescut până la 19% (+4 p.p.), fapt datorat de accelerarea ritmului de creștere a numărului de întreprinderi gestionate de femei din ultimii 2 ani (Figura 16).

Figura 16. Distribuția antreprenorilor pe sexe și forme de proprietate, 2015, 2017, %

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

2.3. Ocuparea și nivelul remunerării în companiile din sectorul TIC: abordări ale femeilor-antreprenoare și bărbaților-antreprenori

În 2017, în sectorul TIC, în cele 20% de întreprinderi conduse de femei activau doar 11% din salariații sectorului TIC. Această cotă este cu 10 p.p. mai mică decât cu 2 ani în urmă. Astfel, în 2015 numărul mediu de angajați per întreprindere în cazul femeilor-antreprenoare era mai mare decât în cazul bărbaților-antreprenori (20 angajați per întreprindere comparativ cu 18 angajați per întreprindere). În 2017, situația s-a inversat: femeilor-antreprenoare le revenea în medie 8 angajați per întreprindere, bărbaților-antreprenori – 17 angajați per întreprindere (Tabelul 1). Datele demonstrează că scăderea profundă a numărului mediu de personal în întreprinderile gestionate de femei s-a întâmplat din cauza că s-a micșorat numărul de întreprinderi mari (de peste 250 salariați) din gestiunea femeilor. În 2017 nici una dintre acestea nu era condusă de femeie, cel mai probabil, fiind transferate în gestiunea bărbaților și/sau închise. În general, numărul întreprinderilor mari în sectorul TIC este foarte mic (circa 1% din totalul întreprinderilor), însă acestea au o importanță majoră în ceea ce privește ocuparea (angajează peste 53% din salariații sectorului TIC).

Cu toate acestea, **la nivel de sector TIC, numărul total de angajați este în creștere.** Numărul de salariați în sector a crescut cu 4% în 2017 față de 2015. În întreprinderile conduse de bărbați numărul angajaților a crescut în toate categoriile de întreprinderi cu excepția celor de 20-49 salariați. În întreprinderile conduse de femei, la fel, a crescut numărul de angajați în toate categoriile de întreprinderi cu excepția celor mari, cu un număr mai mare de 250 de salariați, unde numărul de angajați a ajuns în 2017 la 0.

Tabelul 1: Dimensiunea angajării în companiile din sectorul TIC* după sexul conducătorului întreprinderii, 2015, 2017

	2015		2017	
	Femei- antreprenoare	Bărbați- antreprenori	Femei- antreprenoare	Bărbați- antreprenori
Cota întreprinderilor gestionate, %	19,1	80,9	20,1	79,9
Cota salariaților în total salariați, %	21,1	78,9	10,8	89,2
Cota femeilor în total salariați, %	49,9	38,3	47,8	44,0
Nr. mediu de salariați per întreprindere, persoane	20	18	8	17

* exclusiv Poșta și curieratul

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Creșterea numărului de întreprinderi conduse de femei în sectorul TIC ar putea contribui la micșorarea diferențelor de gen în ceea ce privește ocuparea pe piața forței de muncă. În perioada 2015-2017 ponderea femeilor angajate în întreprinderile conduse de femei s-a menținut, permanent, mai înaltă decât în întreprinderile conduse de bărbați. În 2017 ponderea femeilor angajate în întreprinderile conduse de femei era de 48%, iar în întreprinderile conduse de bărbați - 44%, confirmându-se, astfel, tendința că femeile-antreprenoare sunt mai predispuse să angajeze la muncă femei decât bărbații-antreprenori. Această tendință arată că implementarea unor măsuri care ar stimula antreprenoriatul feminin în sectorul TIC ar putea asigura o distribuție mai echilibrată a femeilor și bărbaților pe piața forței de muncă în sector și a elimina divergențele de gen.

În perioada 2015-2017 ponderea femeilor angajate în întreprinderile conduse de femei s-a menținut în permanență mai înaltă decât în întreprinderile conduse de bărbați. În 2017 ponderea femeilor angajate în întreprinderile conduse de femei era de 48%, iar în întreprinderile conduse de bărbați - 44%.

Figura 17. Distribuția salariaților pe sexe în întreprinderile conduse de femei, 2017, %

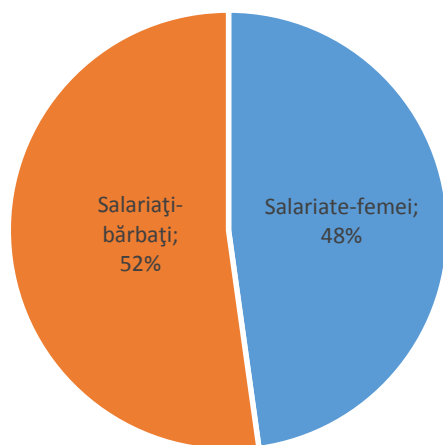
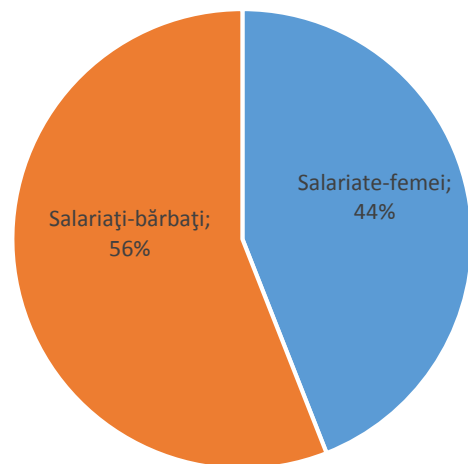

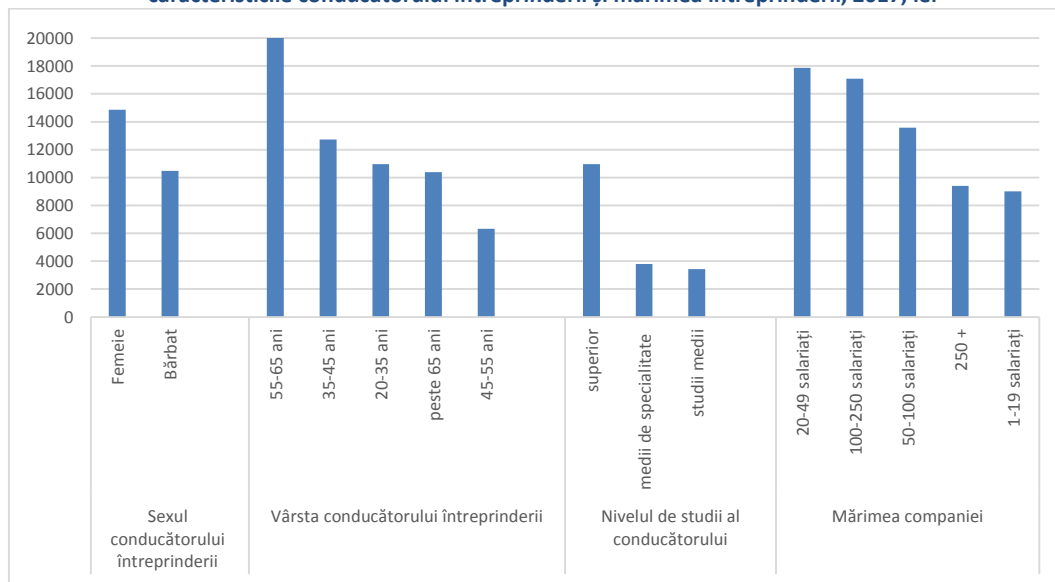
Figura 18. Distribuția salariaților pe sexe în întreprinderile conduse de bărbați, 2017, %

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Nivelul de remunerare în sectorul TIC variază în dependență de sexul, vârsta și nivelul de instruire al conducătorului întreprinderii, precum și de mărimea întreprinderii. Cele mai înalte salarii în sector sunt plătite de conducătorii femeii, conducătorii care au o vârstă cuprinsă între 55-65 de ani și de cei care dețin studii superioare. Totodată, datele arată că salarii mai înalte sunt oferite în întreprinderile formate din 20-49 angajați și cele din 100-250 angajați.

Figura 19. Mărimea salariului în sectorul TIC în dependență de caracteristicile conducătorului întreprinderii și mărimea întreprinderii, 2017, lei

Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Totodată, datele denotă că **femeile-antreprenoare din sectorul TIC oferă salarii mai decente angajaților decât bărbații-antreprenori și contribuie astfel la ridicarea bunăstării familiilor**. În perioada 2015-2017 salariul mediu lunar al unui angajat din cadrul întreprinderilor conduse de femei s-a menținut la un nivel mai înalt și a fost în medie cu 25%-42%¹⁵ mai mare decât salariul oferit în cadrul întreprinderilor conduse de bărbați. În întreprinderile conduse de femei atât salariul oferit bărbaților, cât și cel oferit femeilor este mai mare decât în întreprinderile conduse de bărbați. Totuși, în ambele cazuri se păstrează problema ecartului salarial de gen. În întreprinderile conduse de femei diferențele salariale variază între 28%-48%, iar în întreprinderile conduse de bărbați – între 40%-43% (Figura 20, 21).

¹⁵ BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

Figura 20. Salariu mediu brut lunar (lei) și ecartul salarial de gen (%) în întreprinderile din TIC conduse de femei, 2015-2017

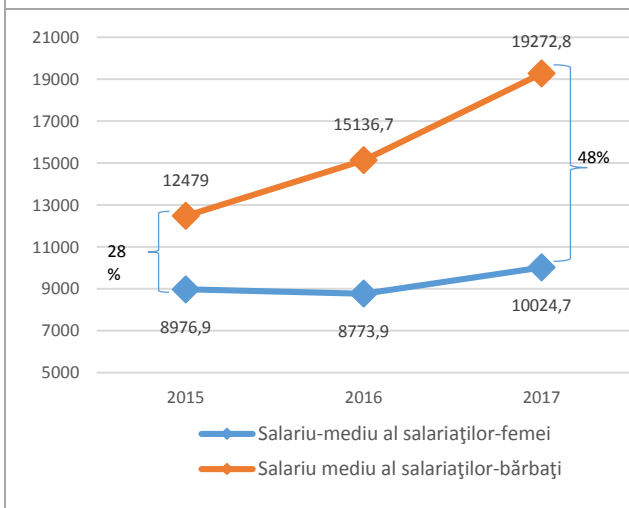
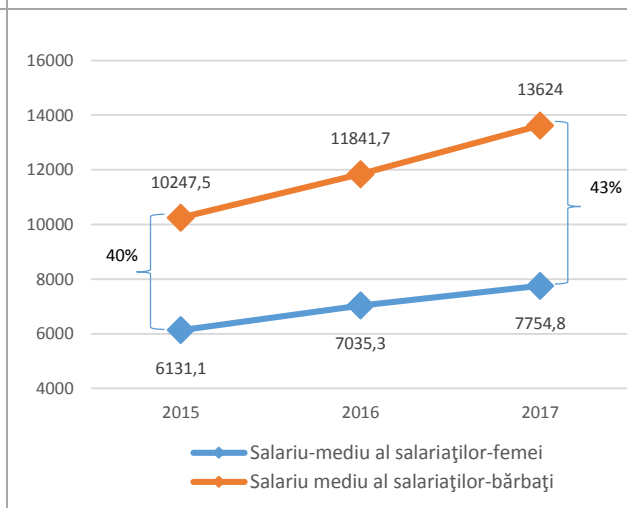

Figura 21. Salariu mediu brut lunar (lei) și ecartul salarial de gen (%) în întreprinderile din TIC conduse de bărbați, 2015-2017

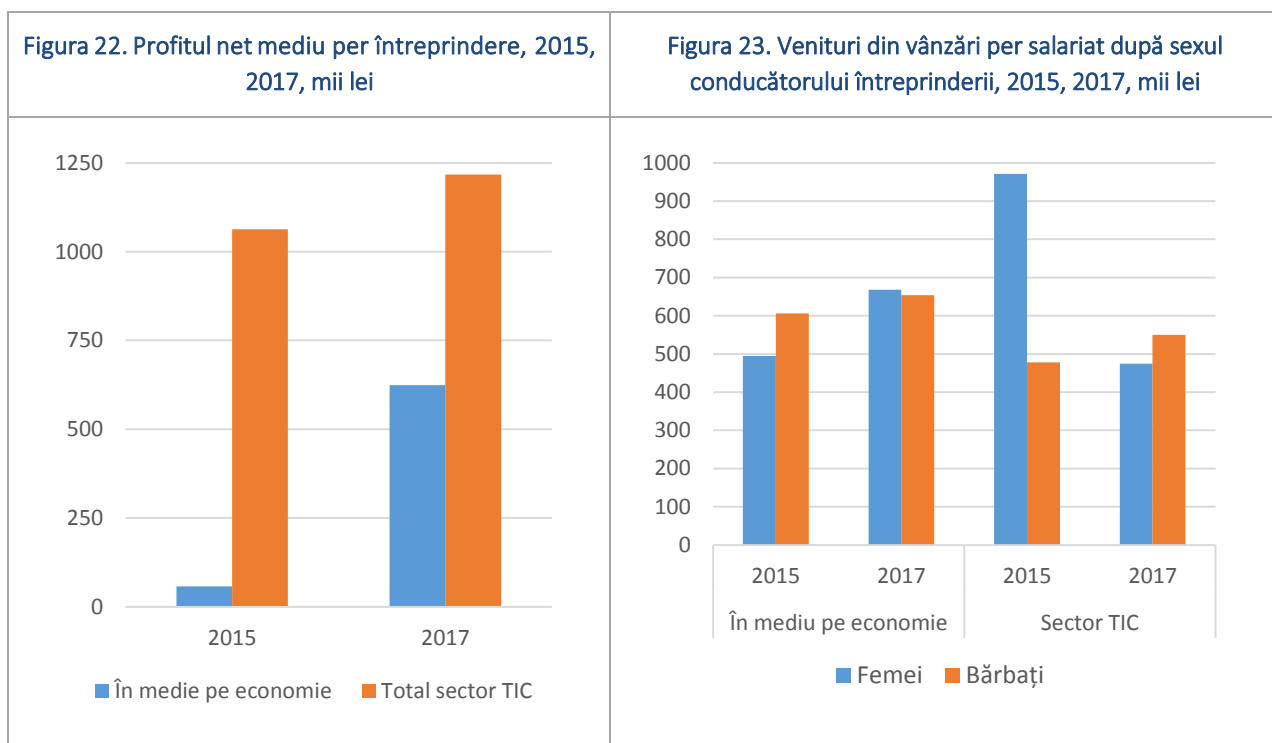
Sursa: BNS, cercetarea statistică "Câștigurile salariale și costul forței de muncă" M3

2.4. Performanța întreprinderilor din sectorul TIC

În general, întreprinderile din sectorul TIC sunt mai profitabile decât întreprinderile din celelalte sectoare și aduc valoare adăugată înaltă economiei naționale. În 2017, în sectorul TIC, veniturile din vânzări obținute în medie pe o întreprindere au constituit circa 12,1 mil. lei¹⁶, cu 26% mai mult decât media pe țară. Concomitent și profitul net ce a revenit, în medie, unei întreprinderi din sectorul TIC a fost de 2 ori mai mare decât media la nivel național, constituind circa 1,2 mil. lei. Profitabilitatea întreprinderilor din sectorul TIC a fost în creștere cu circa 15% în medie în ultimii 3 ani (Figura 22).

În același timp, analiza indicatorilor economici după sexul conducătorului întreprinderii nu creează o imagine clară cu privire la nivelul de eficiență al întreprinderilor din sectorul TIC după acest criteriu. În diferite perioade de timp situația este diferită. Astfel, dacă în 2015 veniturile din vânzări în mediu la un salariat pentru întreprinderile conduse de femei erau mai înalte de circa 2 ori, în 2017 datele arată o tendință inversă - veniturile din vânzări în mediu la un salariat pentru întreprinderile conduse de femei erau mai mici cu 14% (Figura 23). Evoluția din 2017 ar putea fi explicată inclusiv de intrarea în sector a noilor întreprinderi gestionate de femei, aflate la început de cale care încă nu au atins faza stabilității financiare (în perioada 2015-2017 numărul întreprinderilor TIC conduse de femei a crescut cu circa 28%). Acest fapt vorbește despre necesitatea susținerii start-up-urilor din sectorul TIC prin programe de acces la finanțe, instruire și consultanță antreprenorială, care le-ar ajuta să depășească dificultățile întâmpinate.

¹⁶ Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

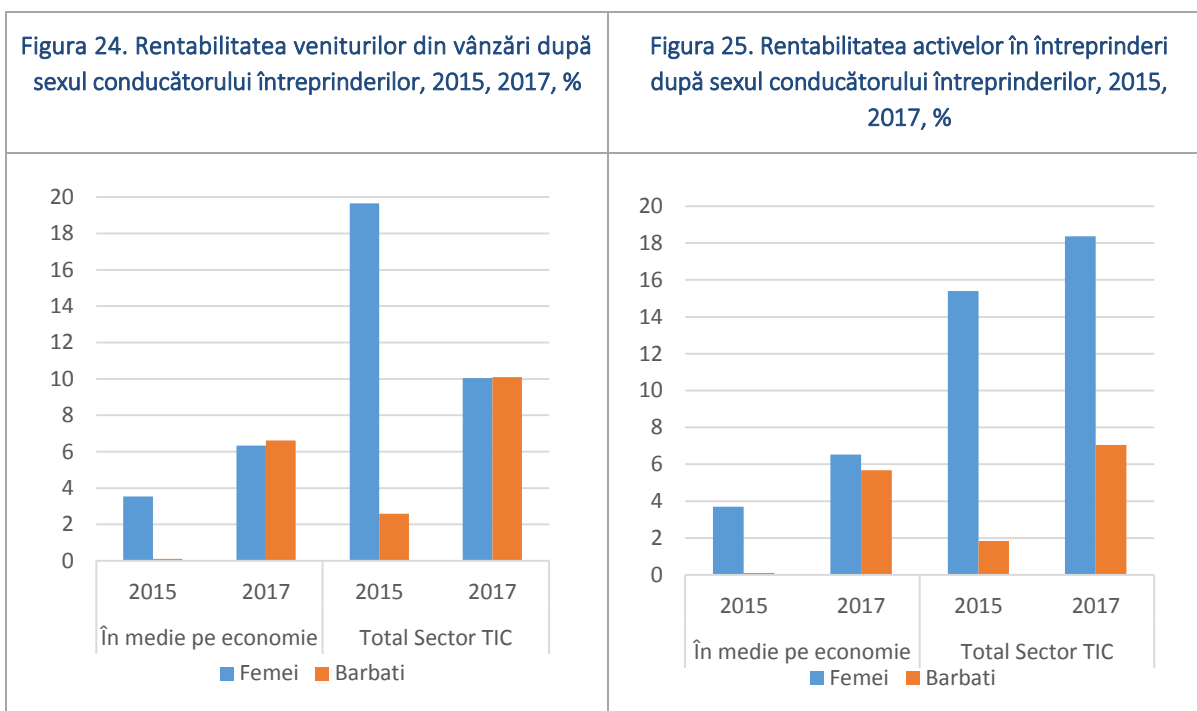
Din punct de vedere al eficienței managementului firmei, femeile-antreprenoare din sectorul TIC se dovedesc a fi mai eficiente decât bărbații-antreprenori. Printre indicatorii de bază care măsoară eficiența activității de management al firmei sunt *rentabilitatea veniturilor din vânzări*¹⁷, ce reflectă capacitatea întreprinderii de a obține profit din comercializarea produselor și/sau prestarea serviciilor și *rentabilitatea activelor*¹⁸, care arată capacitatea firmei de a obține un profit net satisfăcător prin utilizarea activelor sale totale.

Cu toate că nu există o tendință stabilă, în medie în sectorul TIC, în perioada 2015-2017, întreprinderile gestionate de femei au un indice mai înalt al rentabilității veniturilor din vânzări față de cele gestionate de bărbați (Figura 24), ceea ce semnifică că acestea generează suficiente venituri în comparație cu cheltuielile totale, cheltuielile fiind gestionate eficient. În același timp, după rentabilitatea utilizării activelor, întreprinderile conduse de femei au, în mod stabil, un nivel mai înalt de eficiență comparativ cu întreprinderile conduse de bărbați (18,4% în medie pe întreprinderile conduse de femei comparativ cu 7,1% în medie pe întreprinderile conduse de bărbați¹⁹) (Figura 25). Valoarea mai înaltă a acestui indicator arată că perspectivele de creștere ale companiilor din sectorul TIC conduse de femei în viitor sunt mai favorabile.

¹⁷ *Rentabilitatea veniturilor din vânzări* - se calculează prin raportul dintre profitul brut sau profitul net și cifra de afaceri și reflectă capacitatea întreprinderii de a obține profit din comercializarea produselor și/sau prestarea serviciilor, sau altfel spus exprimă profitul brut, sau profitul net, ce revine la un leu de cifră de afaceri. O valoare mică a indicatorului indică că firma nu generează suficiente venituri din vânzări în comparație cu cheltuielile totale aferente, cheltuielile fiind disproporționat de mari fata de vânzări.

¹⁸ *Rentabilitatea utilizării activelor* - se calculează ca raportul dintre profitul net și activele totale și măsoară eficiența utilizării activelor, din punct de vedere al profitului obținut, indicând câți lei aduce sub forma de profit un leu investit în active. Cu cât acest indice este mai mare cu atât perspectivele de creștere ale firmei în viitor sunt mai bune.

¹⁹ Calculele autoarei, în baza datelor BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

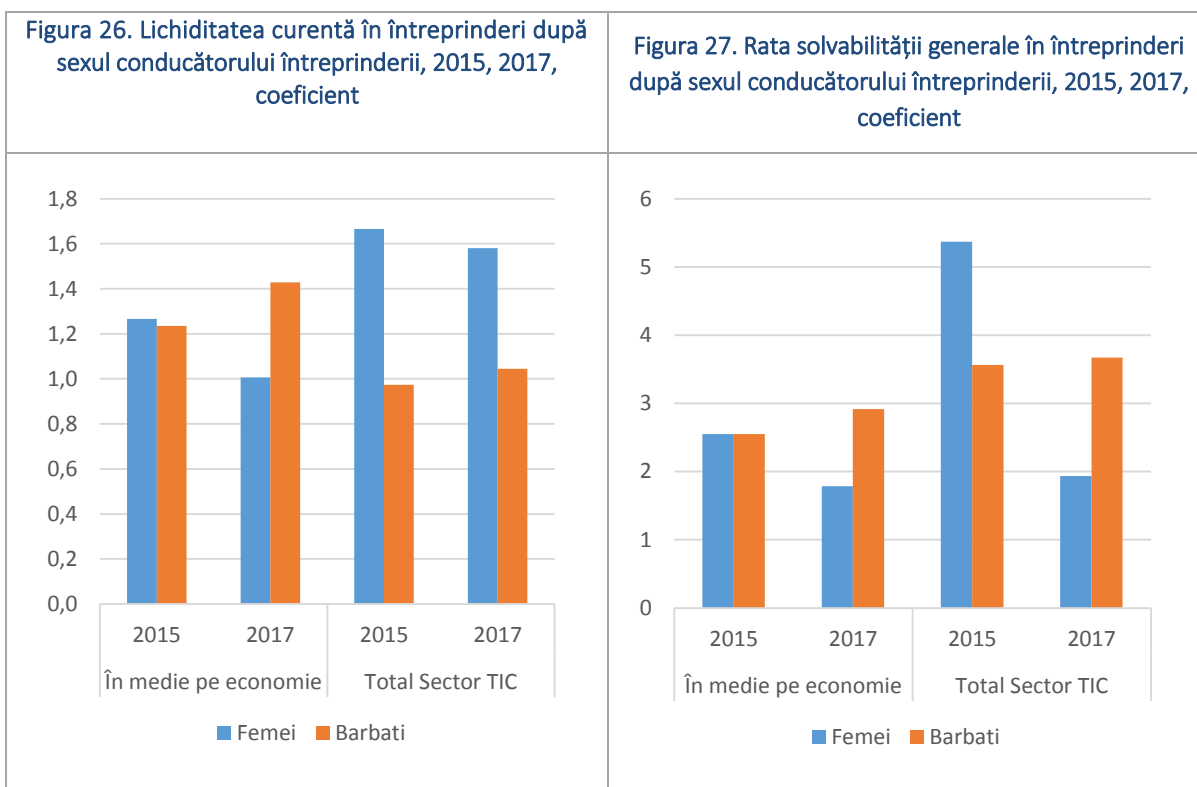
Din punct de vedere al managementului finanțelor întreprinderii, companiile gestionate de femei, de asemenea, prezintă eficiență mai înaltă. *Lichiditatea curentă*²⁰ este una dintre cele mai importante rate financiare ale unei companii și măsoară capacitatea acesteia de a plăti datoriile pe termen scurt. În companiile din sectorul TIC gestionate de femei coeficientul lichidității curente este mai înalt decât în întreprinderile conduse de bărbați (1,58-1,73 comparativ cu 0,97-1,05²¹) (Figura 26), ceea ce arată capacitatea mai înaltă a acestora de a-și onora obligațiile financiare scadente. Din acest punct de vedere, întreprinderile conduse de bărbați sunt mai expuse anumitor riscuri și dificultăți financiare.

Totodată indicatorul "*rata solvabilității generale*"²² ce cuantifică riscul de incapacitate de plată a datoriilor, arată că, în general, întreprinderile din sectorul TIC nu sunt expuse anumitor riscuri financiare, având valoarea acestui indice mai înaltă decât media pe economie. În același timp, nu există o tendință clară a acestui indicator atunci când se analizează diferențele sub aspect de gen. În anul 2015 întreprinderile din sectorul TIC conduse de femei au înregistrat o rata a solvabilității mai înaltă, iar în 2017 situația s-a inversat (Figura 27).

²⁰ *Lichiditatea curentă* se calculează ca raportul dintre activele circulante și totalul datoriilor pe termen scurt și măsoară capacitatea companiei de a plăti datoriile pe termen scurt utilizând activele pe termen scurt din bilanț. Cu cât valoarea sa este mai mare, cu atât compania are o capacitate mai mare de a-și plăti datoriile curente fără să apeleze la resurse pe termen lung sau la noi împrumuturi. O valoare subunitară înseamnă că firma își finanțează o parte din imobilizări prin datorii pe termen scurt, lucru care îi crește riscul de faliment (o lichiditate curentă mai mică decât 0.8 este un semnal negativ).

²¹ Calculele autoarei, în baza datelor BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor

²² *Rata solvabilității generale* se calculează prin raportul dintre valoarea activelor totale la valoarea datoriilor curente și cuantifică riscul de incapacitate de plată a datoriilor la care este expus agentul economic analizat. În cazul în care rata solvabilității globale este mai mică decât 1, atunci firma este insolubilă.

Sursa: BNS, Raportul financiar anual al întreprinderilor, Cercetarea statistică M3 "Câștigurile salariale și costul forței de muncă"

Situația performanței întreprinderilor din sectorul TIC ar putea arata mai clar, în cazul în care ar exista serii de date pe perioade mai îndelungate de timp, acest fapt reprezentând una din limitările întâmpinate la scrierea prezentului studiu.

II. Oportunități antreprenoriale pentru femei și bărbați în sectorul TIC

Activitatea de antreprenoriat reprezintă o oportunitate de a avea un trai decent pentru fiecare cetățean. Lansarea unei afaceri aduce multe avantaje: șansa unui câștig ridicat, siguranța locului de muncă, libertatea de a decide în mod independent modul de utilizare a resurselor acumulate, posibilitatea de a ajuta familia, putere și influență în luarea deciziilor, etc.

Sectorul TIC oferă avantaje în plus pentru antreprenorii și potențialii antreprenori: este unul din cele mai profitabile sectoare, reprezintă un sector integrat în politicile Guvernului, există numeroase facilități oferite de către stat, este un sector de perspectivă care susține inovația și dezvoltarea, este un sector integrat în economia globală cu un potențial major de export. Analiza situației antreprenoriale în sector din perspectiva de gen a scos în evidență și alte aspecte și oportunități care, odată implementate, ar putea aduce valoare adăugată sectorului, economiei naționale și întregii societăți.

- ✓ *Viziune clară de dezvoltare, facilități fiscale și instrumente oferite de stat pentru susținerea activității de antreprenoriat în sectorul TIC*

Sectorul TIC reprezintă un sector prioritar pentru Guvernul Republicii Moldova. Viziunea de dezvoltare a sectorului este expusă într-un șir de documente strategice asumate de Guvern și care oferă predictibilitate mediului de afaceri: Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale “Moldova Digitală 2020”²³, Strategia de dezvoltare a industriei tehnologiei informației și a ecosistemului pentru inovare digitală pe anii 2018-2023²⁴, Programul de dezvoltare a rețelelor de bandă largă 2018-2020²⁵, etc.

Totodată, legislația Republicii Moldova stabilește premisele necesare pentru impulsivarea dezvoltării industriei tehnologiei informației (TI), precum și un regim fiscal facilitat rezidenților parcurilor TI²⁶, care constă în: 1) aplicarea impozitului unic în mărime de 7% din obiectul impunerii; 2) garantarea regimului fiscal preferențial timp de 10 ani pentru rezidenții parcurilor TI; 3) sistemul virtual de rezidență: companiile rezidente care își desfășoară deja activitatea în orice localitate din Republica Moldova pot beneficia de prestații după îndeplinirea obligațiilor legale ca membri ai unui parc TI virtual. În 2018 a fost lansat primul parc specializat „Moldova IT Parc”, unde în prima jumătate a anului au fost deja înregistrate peste 200 de companii rezidente, iar valoarea cifrei de afaceri a ajuns până la 439 mil. lei .

- ✓ *Servicii și programe speciale oferite de stat pentru susținerea activităților de antreprenoriat*

Statul, cu suportul partenerilor de dezvoltare, susține dezvoltarea antreprenoriatului și a creat servicii și programe speciale prin care oferă un șir de facilități pentru aceasta. Printre instrumentele și programele

²³ Hotărârea Guvernului nr.857/2013 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare a societății informaționale “Moldova Digitală 2020”

²⁴ Hotărârea Guvernului nr.904/2018 cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a industriei tehnologiei informației și a ecosistemului pentru inovare digitală pe anii 2018-2023

²⁵ Hotărârea Guvernului nr.629/2018 cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a rețelelor de bandă largă 2018-2020

²⁶ HG nr. 1144 din 20.12.2017 cu privire la crearea parcului pentru tehnologia informației „Moldova IT Park”

de bază care au menirea să susțină activitățile de antreprenariat, inclusiv în sectorul TIC, se numără Programul de Atragere a Remitențelor în Economie PARE 1+1²⁷, Programul-pilot „Femei în afaceri”²⁸, Incubatoarele de Afaceri²⁹, Fondul de Garantare a Creditelor³⁰, Programul de instruire continuă „Gestiunea Eficientă a Afacerii”³¹. De asemenea, organizațiile neguvernamentale, partenerii de dezvoltare susțin, de asemenea diverse programe în domeniul antreprenoriatului, inclusiv în domeniul TIC: Abilitarea femeilor în domeniul tehnologiilor, GirlsGoIT³², etc. Aceste programe oferă întreprinzătorilor activi și potențialilor întreprinzători oportunități pentru a se lansa în afaceri și a se dezvolta prin: acces la servicii de instruire și consultanță antreprenorială, acces la granturi și fonduri de finanțare.

- ✓ *Creșterea numărului femeilor-antreprenoare ar asigura o performanță mai bună a companiilor și sectorului TIC în general*

Întreprinderile deținute de femei sunt mai predispuse de a avea succes decât cele ale antreprenorilor de sex masculin. Întreprinderile conduse de femei au un indice mai înalt al rentabilității veniturilor din vânzări, rentabilității activelor, precum și cel al sustenabilității financiare a companiei, fapt ce demonstrează eficiența mai înaltă a acestora. Respectiv, stimularea antreprenoriatului feminin ar crește performanța companiilor și contribuția sectorului TIC la creșterea economică a țării.

- ✓ *Creșterea numărului de întreprinderi din sectorul TIC conduse de femei ar putea contribui la micșorarea diferențelor de gen în ceea ce privește ocuparea pe piața forței de muncă*

Femeile-antreprenoare sunt mai predispuse să angajeze la muncă femei, decât bărbații-antreprenori. În perioada anilor 2015-2017, în întreprinderile conduse de femei cota femeilor angajate a fost în permanență mai înaltă decât în întreprinderile conduse de bărbați. Această tendință este foarte evidentă în ramura tehnologiei informației, unde riscurile de adâncire a discrepanțelor de gen sunt mai mari, unde numărul afacerilor conduse de bărbați cresc în tempouri mai rapide decât cele conduse de femei. Prin urmare, dacă tendința respectivă ar continua, s-ar putea ajunge la o distribuție mai echilibrată a femeilor și bărbaților pe piața forței de muncă în sectorul TIC și elimina divergențele de gen.

- ✓ *Stimularea implicării femeilor în conducerea afacerilor din ramura tehnologiei informației, poștă și curierat ar elimina riscurile de adâncire a decalajelor de gen în rândul antreprenorilor*

În ramurile *tehnologia informației și poștă și curierat* numărul afacerilor conduse de bărbați cresc în tempouri mai rapide decât a celor conduse de femei (creștere de 30% în cazul bărbaților și de 22% în

²⁷ Hotărârea Nr. 972 din 18.10.2010 cu privire la Programul de atragere a remitențelor în economie „PARE 1+1” pentru anii 2010-2021, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336486>

²⁸ Hotărârea Nr. 1064 din 16.09.2016 cu privire la aprobarea Programului-pilot „Femei în afaceri”, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=366750>

²⁹ <https://www.odimm.md/ro/despre/domenii/incubatoare-de-afaceri>

³⁰ <http://fgc.odimm.md/>

³¹ <https://www.odimm.md/ro/gea>

³² <https://girlsgoit.org>

cazul femeilor, în 2017 față de 2015). Dacă evoluțiile respective vor continua discrepanțele de gen s-ar putea accentua și ar putea fi resimțite la nivelul întregului sector TIC. Tehnologia informației pare a fi ramura cea mai accesibilă și/sau mai preferată de femeile-antreprenoare. Stimularea participării femeilor la conducerea afacerilor din acest domeniu ar elimina riscurile care ar putea afecta sectorul.

- ✓ *Creșterea numărului de întreprinderi din sectorul TIC conduse de femei ar contribui la creșterea bunăstării familiilor*

Femeile-antreprenoare oferă salarii mai decente angajaților decât bărbații-antreprenori. În perioada 2015-2017 salariul mediu lunar al unui angajat din cadrul întreprinderilor conduse de femei era în medie cu 25%-42% mai mare decât salariul oferit în cadrul întreprinderilor conduse de bărbați. În întreprinderile conduse de femei atât salariul oferit bărbaților, cât și cel oferit femeilor este mai mare decât în întreprinderile conduse de bărbați, ceea ce se răsfrânge inevitabil asupra bunăstării familiilor angajaților.

- ✓ *Stimularea implicării femeilor în afaceri TIC ar putea contribui la creșterea locurilor de muncă în economia națională*

Femeile-antreprenoare au tendință să gestioneze afaceri mai mari decât bărbații. Cota întreprinderilor mai mari, de 20-100 salariați, este de 2 ori mai înaltă în rândul femeilor-antreprenoare (circa 10%) comparativ cu a bărbaților-antreprenori (circa 5%). Aceste tendințe demonstrează că implementarea unor politici care ar stimula implicarea femeilor în afaceri TIC ar putea contribui la creșterea locurilor de muncă în economia națională.

- ✓ *Sectorul TIC este unul atractiv pentru investitorii străini, iar stimularea implicării acestora în sector ar putea contribui la diminuarea diferențelor de gen în rândul antreprenorilor*

Comparativ cu media pe economie, în sectorul TIC se evidențiază ponderea mai înaltă a întreprinderilor cu capital străin și celor mixte. Cota întreprinderilor cu capital străin și mixt în sectorul TIC constituie circa 18%, iar în medie pe economia națională – circa 8%. Totodată, atragerea investitorilor străini în sector ar putea diminua diferențele de gen în rândul antreprenorilor. În categoria întreprinderilor cu capital străin, ponderea femeilor-antreprenoare constituie aproape 30% sau cu 10 p.p. mai mult decât media pe sector.

III. Limitări și bariere în calea antreprenoriatului în sectorul TIC pentru femei și bărbați

Femeile-antreprenoare sunt subreprezentate în sectorul TIC: din fiecare 100 companii doar 20 sunt conduse de femei. Participarea femeilor-tinere la activitățile de antreprenoriat este și mai redusă: din fiecare 100 companii conduse de persoane de până la 45 ani, doar circa 16 sunt conduse de femei tinere. Sectorul se confruntă cu anumite riscuri, care ar putea adânci și mai mult ecartul de gen în rândul antreprenorilor: în cea mai progresivă ramură a sectorului, ramura tehnologiei informației, numărului afacerilor conduse de bărbați cresc în ritmuri mult mai rapide decât a celor conduse de femei. Totodată, întreprinderile aflate la început de cale au nevoie de susținere pentru a fi competitive pe piață. Iar, resursa umană ar putea deveni o limitare majoră pentru antreprenorii din sector.

Așadar, în totalitatea companiilor din sectorul TIC se evidențiază un șir de probleme care adâncesc inegalitățile de gen în societate și limitează sau restrâng dezvoltarea acestora și a întregului sector. Printre cauzele care creează situația dată ar putea fi enumerate următoarele:

- ✓ *Documentele de politici din domeniul TIC nu integrează în sine aspectele de gen*

Guvernul susține prin politici active dezvoltarea sectorului TIC, iar impactul acestor politici este vizibil. Contribuția sectorului la creșterea economică este esențială, numărul de companii și cifra de afaceri a acestora este în creștere, exporturile de produse și servicii TIC cresc, numărul locurilor de muncă, de asemenea, cresc. În pofida acestora, disparitățile de gen în sector persistă. Sectorul TIC rămâne a fi unul din cele mai masculinizate sectoare economice.

Cel mai probabil, una din cauzele situației respective este că politicile naționale acordă o atenție inadecvată perspectivei egalității de gen în sectorul TIC. Documentele de politici din domeniu TIC nu integrează în mod expres problemele ce țin de egalitatea de oportunități și șanse între femei și bărbați în sector. Sunt binevenite acele programe antreprenoriale țintite spre femei și fete implementate de stat și partenerii de dezvoltare (de exemplu Programul pilot „Femei în afaceri”, GirlsGoIT), dar acestea nu sunt suficiente pentru soluționarea problemei la nivel național.

- ✓ *Acces limitat la finanțe, în special pentru Start-up-urile din sectorul TIC*

În sectorul TIC numărul afacerilor este în creștere, iar afacerile conduse de femei cresc mai rapid decât cele conduse de bărbați. După unii indicatori ce arată performanța economică (venituri din vânzări per salariat, venituri din vânzări per întreprindere), întreprinderile conduse de femei nu ating nivelul întreprinderilor conduse de bărbați. Nivelul mai redus al acestor indicatori corespunde cu perioada când în sector numărul afacerilor conduse de femei au fost în creștere semnificativă (+17% în 2017). Această corespondență ar semnala că întreprinderile la început de cale le este dificil să atingă performante economice înalte și necesită a fi susținute. Una din problemele cu care se confruntă companiile la început de cale este accesul la capital. De asemenea, programele de instruire, consultanță antreprenorială ar ajuta întreprinderile să depășească dificultățile întâmpinate și să devină sustenabile.

✓ *Resursa umană ar putea deveni o limitare majoră pentru antreprenorii din sectorul TIC*

Sectorul TIC, în special cel de prestare a serviciilor (elaborare software, deservire calculatoare, etc.), este un sector cu consum înalt de capital uman. Numărul absolvenților din învățământul terțiar științific și tehnic ciclul I și II (specialități STEM) este în diminuare (-19,6% în perioada 2014-2017). Pe fundalul expansiunii sectorului TIC, dacă această tendință se va menține, problema personalului calificat în domeniu se va accentua în perspectivă, ceea ce va conduce la pierderea unei importante oportunități investiționale a sectorului.

IV. Concluzii și recomandări

Tehnologia informațiilor și comunicațiilor este un sector important pentru economia națională, contribuind anual cu circa 11-12% la formarea PIB. Ramurile ce aduc cea mai mare valoare adăugată sunt comerțul cu ridicata de echipament informatic și de telecomunicații (6,4% contribuția la formarea PIB), comunicații electronice (2,4% contribuția la PIB) și tehnologia informației (2,2% contribuția la PIB). Este un sector în dezvoltare, numărul afacerilor în domeniul TIC fiind în creștere cu circa 24,8%, iar valoarea cifrei de afaceri – cu 8,2%, în perioada 2015-2017. În cadrul sectorului TIC, se evidențiază o creștere rapidă a ramurii tehnologiei informației (deține circa 47% din numărul total de întreprinderi, iar ponderea în valoarea cifrei de afaceri a sectorului s-a ridicat cu 10 p.p. în perioada 2015-2017).

Femeile-antreprenoare sunt subreprezentate în sectorul TIC. Peste 2 mii de întreprinderi activau în sectorul TIC în 2017, dintre care doar 20% erau conduse de femei. În sectorul TIC, diferențele de gen sunt mai profunde decât în alte sectoare economice în ceea ce privește activitățile de antreprenariat. În sectorul TIC numărul de femei-antreprenoare este de 4 ori mai mic decât cel al bărbaților-antreprenori, pe când în medie pe economie această discrepanță este de 2 ori mai mică. Astfel, sectorul TIC este unul dintre cele mai masculinizate sectoare și unul dintre principalele sectoare care contribuie la adâncirea diferențelor de gen.

În ultimii 3 ani, în sectorul TIC numărul afacerilor conduse de femei crește mai rapid decât a celor conduse de bărbați, ceea ce contribuie la descreșterea disparităților de gen. Astfel, în perioada 2015-2017 numărul întreprinderilor din sectorul TIC conduse de femei a crescut cu 28%, pe când cele conduse de bărbați au crescut cu circa 24%. Dacă această tendință va continua, inegalitățile de gen în rândul antreprenorilor din sectorul TIC se vor diminua. Totuși, există anumite riscuri care pot periclita această evoluție. În ramura *tehnologiei informației*, care este cea mai progresivă și cea mai de perspectivă ramură, numărul afacerilor conduse de bărbați cresc în tempouri mai rapide decât a celor conduse de femei (creștere de 30% în cazul bărbaților-antreprenori comparativ cu +22% în cazul femeilor-antreprenoare). Fără careva intervenții de politici și măsuri de susținere, există probabilitatea că evoluțiile respective vor avea impact asupra întregului sector și vor inversa tendința actuală de diminuare a inegalităților de gen.

După cum arată datele, în general, femeile-antreprenoare au tendința să gestioneze afaceri mai mari decât bărbații-antreprenori (cota întreprinderilor de 20-100 salariați în rândul antreprenoarelor este de 2 ori mai mare decât în rândul antreprenorilor). Astfel, este foarte probabil, ca prin susținerea antreprenariatului feminin în sectorul TIC să se contribuie la creșterea locurilor de muncă în economia națională.

Sectorul tehnologiei informației și comunicațiilor este dominat de antreprenori tineri, însă în cadrul sectorului, fetele-tinere sunt subreprezentate în calitate de antreprenoare. În timp ce, în sectorul TIC cota întreprinderilor conduse de antreprenori cu vârsta de până la 45 ani este de aproape 2 ori mai mare decât media pe economie, în cadrul sectorului numărul femeilor-antreprenoare cu vârsta de până la 45 ani este de 5,3 ori mai mic decât numărul bărbaților-antreprenori de vârsta respectivă. Mai mult ca atât, în evoluție ponderea femeilor-antreprenoare cu vârsta de până la 45 ani este în descreștere. Aceste

constatări demonstrează necesitatea elaborării unor politici pentru susținerea și stimularea inițiativelor antreprenoriale ale fetelor tinere.

Studiile reprezintă un factor determinant pentru a deveni antreprenor în sectorul TIC. Nivelul de instruire al antreprenorilor din sector este mai înalt comparativ cu alte sectoare economice: circa 92% din totalul antreprenorilor din sectorul TIC dețin studii superioare comparativ cu 78% - media pe economie. Prin urmare, promovarea studiilor în domeniul TIC, precum și implementarea unor programe de instruire specializate pentru femei și fete ar contribui inevitabil la creșterea numărului de afaceri și la diminuarea diferențelor de gen care persistă în rândul antreprenorilor din sectorul TIC.

În pofida prezenței reduse a femeilor în antreprenariat, activitatea de management a acestora se dovedește a fi mai eficientă, iar entitățile pe care le conduc sunt mai ferite de careva riscuri și dificultăți financiare și au perspective favorabile de dezvoltare. Aceste constatări sunt dovedite de valorile unor asemenea indicatori precum sunt rentabilitatea veniturilor din vânzări, rentabilitatea activelor, lichiditatea curentă, care caracterizează sustenabilitatea financiară a întreprinderii și eficiența activității antreprenorilor.

Totuși, întreprinderile aflate la început de cale au nevoie de susținere pentru a fi competitive pe piață. Întreprinderile conduse de femei înregistrează valori mai scăzute la unii indicatori ce caracterizează performanța economică a întreprinderii (venituri din vânzări per salariat, venituri din vânzări per întreprindere), în perioadele când în sector numărul afacerilor cresc, ceea ce ar indica prezența unor dificultăți în activitatea întreprinderilor noi. Acest fapt vorbește despre necesitatea susținerii start-up-urilor din sectorul TIC prin programe de acces la finanțe, instruirii și consultanță antreprenorială, care le-ar ajuta să devină competitive și sustenabile.

Pe lângă avantajele economice, datele au arătat că femeile-antreprenoare sunt mai predispuse să angajeze la muncă femei și să ofere salarii mai înalte angajaților. În întreprinderile conduse de femei, în 2017 ponderea femeilor angajate era mai mare cu circa 4 p.p. decât în întreprinderile conduse de bărbați, iar salariul acordat personalului angajat era cu 43% mai mare. Astfel, creșterea numărului de întreprinderi conduse de femei în sectorul TIC, pe de o parte, va conduce la micșorarea diferențelor de gen pe piața forței de muncă, pe de altă parte, va contribui la creșterea bunăstării familiilor, cu un impact pozitiv asupra sănătății și educației, inclusiv a copiilor.

Analiza prezentată în acest studiu a demonstrat că creșterea participării femeilor în sectorul TIC ar aduce numeroase avantaje economice și sociale. Creșterea numărului femeilor-antreprenoare ar asigura o performanță mai bună a companiilor și sectorului TIC în general, ar contribui la creșterea locurilor de muncă decente în economia națională, la bunăstarea familiilor și inevitabil la diminuarea diferențelor de gen în ce privește accesul la poziții de conducere și ocuparea pe piața muncii în sectorul TIC.

Cu toate acestea, politicile naționale în domeniul TIC nu integrează perspectiva egalității de gen. Principalele documente strategice de dezvoltare a sectorului aprobate de Guvern³³ fac abstracție de la

³³ Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale "Moldova Digitală 2020", Strategia de dezvoltare a industriei tehnologiei informației și a ecosistemului pentru inovare digitală pe anii 2018-2023, Programul de dezvoltare a rețelelor de bandă largă 2018-2020

acest aspect, deși la nivel european și global această problematică este de mult timp în vizorul autorităților. Inechitățile de gen identificate în sectorul TIC necesită a fi abordate, mai ales că acestea vin în contradicție cu obiectivele și țintele din Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030, cu prevederile Convenției ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) și cu alte angajamente internaționale ale Republicii Moldova, orientate spre construirea unei societăți incluzive și nediscriminatorii, în care dimensiunea de gen este integrantă.

Pentru stimularea antreprenoriatului feminin în sectorul TIC au fost scoase în evidență următoarele recomandări de politici:

- Creșterea numărului de femei-antreprenoare în domeniul TIC prin asigurarea accesului acestora la programe naționale de stimulare a afacerilor în sectorul TIC. În mod prioritar urmează a fi stimulate afacerile pentru femei în ramura *tehnologiei informației*, unde numărul afacerilor conduse de bărbați cresc în ritmuri mai rapide decât cele conduse de femei, din care cauză cresc inegalitățile de gen. De asemenea, prioritate în cadrul programelor trebuie să aibă femeile/fetele tinere, participarea cărora în activități de antreprenoriat s-a dovedit a fi mai redusă comparativ cu a partenerilor de sex masculin.
- Susținerea start-up-urilor din sectorul TIC, prin programe specializate de acces la finanțe, instruirii și consultanță antreprenorială.

Asigurarea accesului la finanțare în activitatea antreprenorială rămâne în continuare a fi una din provocările întâmpinate de întreprinzători. Statul susține și implementează un șir de măsuri și programe care facilitează accesul antreprenorilor la credite și fonduri de finanțare. Aceste măsuri urmează a fi continuate și intensificate. Conform constatărilor din analiză, sectorul TIC, în special, întreprinderile noi din sector, necesită a fi luate în considerare în politicile promovate. De altfel, creșterea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la servicii financiare, inclusiv credite accesibile reprezintă un obiectiv înscris în Agenda de Dezvoltare Durabilă, care urmează a fi implementat până în 2030 (Ținta de dezvoltare 9.3).

- Implementarea a unor programe educaționale în domeniul TIC pentru femei, precum și promovarea mai intensă a specialităților TIC în rândul fetelor, având în vedere că studiile influențează considerabil decizia de a deveni antreprenor.
- Includerea dimensiunii de gen în politicile naționale din domeniul TIC, inclusiv ajustarea acestora la Obiectivele de Dezvoltare Durabilă 2030, în special cele ce țin de asigurarea participării femeilor la viața economică, la posturi de conducere la toate nivelurile de luare a deciziilor. Această recomandare este una relevantă în special la etapa elaborării următorului ciclu de politici pentru sectorul TIC – documentul de viziune a sectorului ce va înlocui Strategia „Moldova digitală 2020” după expirarea acesteia.
- Evidențierea modelelor feminine în antreprenoriatul din sectorul digital și oferirea unei vizibilități femeilor din acest sector, ce reprezintă principala modalitate de a determina un număr mult mai mare de tinere să se îndrepte către sectorul TIC.

- Îmbunătățirea disponibilității datelor statistice pentru sectorul TIC (definit conform OECD) dezaggregate pe sexe, înlăturarea limitărilor metodologice existente, producerea lor în mod sistematic și asigurarea accesului utilizatorilor la acestea.